

HLUČÍNSKO

Vlastivědný časopis Muzea Hlučína

Téma roku 2019

9. ročník - 2019 - číslo 1

Ženy

a Společnost přátel Muzea Hlučína

/ Poslední válečná vdova na Hlučínku / Osudy Kravařských žen /
/ Petřkovická venuše / Rodná jména žen na Hlučínku /
/ Jubileum Niny Pavelčikové / Malé Hoštice /

PŘEDPLATNÉ ČASOPISU

Máte zájem získávat časopis přímo do vašeho domu? Nechcete, aby vám uteklo jediné číslo?

Zaregistrujte si u nás předplatné časopisu Hlučínsko na dobu jakou si zvolíte.

Registrace:

- osobně v Muzeu Hlučínska na hlučínském zámku
- telefonicky na tel. č. 595 041 617
- e-mailem na muzeum.hlucinska@seznam.cz

Cena jednoho čísla časopisu činí: 55 Kč
(časopis: 35 Kč + poštovné 20 Kč)

POKYNY PRO ÚPRAVU PŘÍSPĚVKŮ:

Rozsah příspěvků a technická kvalita obr. příloh:

max. 5 normostran v textových editorech Word 6.0, Word 97, Word 2000, popř. jiných. (řádkování 1,5), max. 5 ks obrazových příloh (fotky, mapy, grafy...) kvalita pro tisk (min 300 dpi) nebo skenovatelná předloha

Podoba citací: Citování je shodné se zavedeným systémem v časopise Český časopis historický.

Srov. <http://www.hiu.cas.cz/cs/nakladatelstvi/periodika/cesky-casopis-historicky/citacni-uzus.ep/>

Způsob odevzdání rukopisů: Články, prosíme, odevzdávejte zásadně v elektronické podobě na flash disku nebo e-mailem (redakce@spmh.cz)

HLUČÍNSKO

Vlastivědný časopis Muzea Hlučínska

9. ročník, 2019, číslo 1w

Vydává: Muzeum Hlučínska, příspěvková organizace, za spoluúčasti Společnosti přátel Muzea Hlučínska

Redakční rada: Mgr. Metoděj Chrástecký (předseda), Mgr. Jan Gromnica, PhDr. Ondřej Haničák, PhDr. Jiří Jung, Ph.D., Mgr. Zdeněk Kravar, Ph.D., Mgr. Radim Lokoč, Ph.D., Anna Malchárková, Johana Musálková, Ph.D., PhDr. Jiří Neminář, Eva Peterková, Manfred Ruský, Mgr. Marek Skupien
Jazyková úprava: Mgr. et Mgr. Lenka Lasáková

Grafická úprava: Mgr. Vladimír Kotek

Tisk: RETIS GROUP s.r.o.

Adresa redakce a administrace:

Muzeum Hlučínska, Zámecká 286/4, 748 01 Hlučín

tel.: 595 041 617, 595 041 337

e-mail: muzeum.hlucinska@seznam.cz

Evidenční číslo: MK ČR E 19916

Identifikační číslo: ISSN 1804-6967

Uzávěrka příštího čísla je 30. září 2019.

Za obsah článků zodpovídají autoři.

Vyšlo nákladem 600 výtisků.

Foto – přední strana obálky: Námalvy. Ludmila Theuerová právě přijala kytici od zemědělského adjunkta Isidora Hrabce. To vše pod dohledem její matky Ludvíny (okolo roku 1936); zadní strana obálky: Podomní obchodnice neboli hauzířky (kolem roku 1900).

Obsah

Žena v množném čísle	3
Jiří Neminář	
Poslední válečná vdova na Hlučínsku	5
Tomáš Svoboda, Jiří Neminář	
Rozhovor s Monikou Brzeskovou, starostkou města Kravaře	7
Eva Peterková	
Petřkovická venuše	8
Zbyněk Moravec	
Clarice von Rothschild – poslední zámecká paní v Šilheřovicích	10
David Kania, Jan Gromnica	
Osudy kravařských žen	13
Eva Peterková	
K situaci žen na Hlučínsku v poválečném období (1945 až 1950)	14
Aleš Binar	
Rodná jména žen na Hlučínsku	17
Rudolf Šrámek	
Jubileum Niny Pavelčíkové	20
Jan Gromnica	
Koutské a zábřežské louky	21
Adrián Czernik, Radim Lokoč	
Louka hříšné roby (pověst z Oldřišova)	24
Anna Malchárková	
Pečetidlo města Dolní Benešov	25
Ondřej Haničák	
Čeněk Skrbek, četnický velitel v Hlučíně	28
Ivana Kolářová, Ondřej Kolář	
První krok k dějepisné laboratoři v Muzeu Hlučínska	30
Jiří Neminář	
Proměny	32
Mezinárodní konference <i>Ve dvou uniformách</i>	33
František Švábenický	
Zprávy z činnosti muzea a SPMH	34
Malé Hoštice	34
Marek Skupien	

Činnost a aktuality Společnosti přátel Muzea Hlučínska sledujte na internetové adrese www.spmh.cz a na [facebook.com/muzeumhlucinska](https://www.facebook.com/muzeumhlucinska)

„Kdo je to žena?“, nabízí se kacířsky položit banální otázku. Z pohledu historika či antropologa se přirozeně nelze spokojit s jednoduchou medicínskou odpovědí, že jde o lidskou bytost vykazující samičí fyziologické znaky a typické psychologické vlastnosti. Historik či antropolog naopak položí další znepokojivé otázky: Co znamená žena v myšlení společnosti? Je tento obraz konstantní, tedy stále stejný, nebo se v průběhu časů měnil? Jaké je, a konec konců bylo, postavení ženy v různých kulturách?

Při hledání odpovědí záhy dojdeme k poznatku, že pojem žena nese spoustu významů a že jeho nositelky si v dějinách prošly spletitou a bolestivou histo-

riky se zde mísily s křesťanstvím, které podle některých teorií pevně zakořenilo až v souvislosti s rekatolizací. Údělem venkovské ženy byla v těchto dobách nepochybně náročná polní práce. Jaké společenské odstíny však měla láska, námluvy či mateřství? Skutečnost přitom byla diametrálně odlišná od toho, co si dnes představujeme na základě učebnic, románů či filmů. Odlišné postavení ženy pochopitelně panovalo v řadách aristokracie a měšťanstva. Jestliže na venkově byla žena stvořena k práci, ve vyšších vrstvách, zjednodušeně řečeno, sloužila spíše ozdobě. Na vyšší společenské úrovni se navíc ženám mnohem dříve dostávalo vzdělání a celkově zde mohly daleko snadněji

rií. Ta by se dala lapidárně glosovat jako cesta od matriarchátu k Me Too. Z vizuálního hlediska to byla pouť, již započal neznámý „umělec“ kdesi ve Willendorfu či Dolních Věstonicích, když vymodeloval ženskou sošku. Tato pouť vyvrcholila v šedesátých letech 20. století v osobách, jako byla Twiggy či Brigitte Bardot, a je otázkou, kam se bude ubírat dále. Pozorný čtenář by jistě mohl namítnout, že Hlučínsko tomuto konceptu neodpovídá, neboť zdejší Landecká venuše se z dobového rámce vymyká...

Abychom se však vrátili k předestřenému tématu, nastiňme si, jakou proměnou prošla středoevropská žena během posledních, jak by řekl Jan Werich, několika málo set let. Ocitneme-li se ve venkovském prostředí, zjistíme, že toho víme pramálo. Pohanské

dosáhnout veřejného uznání, ať už jako abatyše klášterů, agilní manželky či zámožné a energické vdovy. Většina činností jim však i zde byla zapovězena, neboť svět byl kolbištěm mužů. Proto jsou ještě dnes tak pevně zakořeněny stereotypy nacházející ženu u plotny a u dětí. Po staletí byly mužskou částí populace upevňovány v našich myslích.

Stejně tak se po staletí formovala přirozená intuice žen, léčitelské schopnosti a další dovednosti, které v procesu modernizace vzaly za své. Ještě před tím však postihla Evropu čarodějnická horečka, která trvala po tři staletí. Třebaže postihl hon na čarodějnice i muže, tvořily ženské oběti dominantní podíl. Jak se stalo, že ve všech zemích evropského kontinentu nezávisle na vyznávané konfesi hromadně vzplály

hranice? Jak je možné, že v období vrcholného středověku ženy téměř vůbec nebyly spojovány s čarodějnictvím, zatímco v 17. století si měšťané ze slezské Nysy za účelem jejich likvidování postavili speciální pec?

Přelomové změny v postavení ženy započaly až v souvislosti s radikální proměnou evropské společnosti na přelomu 18. a 19. století. Osvícenské myšlenky tehdy nahlodaly zaběhnutý řád a občanské revoluce jej nezvratně rozmetaly. Zaváděním povinné školní docházky se začalo dostávat základního vzdělání všem lidem nezávisle na původu či pohlaví. Poprvé v historii se tak plošně mohly vzdělávat i ženy. Během sta let tento proces vygeneroval první ženy s vysokoškolských diplomem. Po roce 1900 vycházejí z pražské filozofické fakulty první učitelky, chemičky či filozofky. Brzy následují lékařky a lékárnice. Také ve Vratislavi či v Berlíně ženy úspěšně dokončují vysokou školu. K obecnému povolení studia ženám však dojde v Prusku až v roce 1908. Ve stejné době také obdržela první žena Nobelovu cenu za mír. Byla to pražská rodačka Bertha von Suttner, dnes naprosto zapomenutá postava českých dějin...

S rostoucí industrializací se změnily i možnosti obživy a ženám se otevřely nové obzory. Ve dvacátém století pak tento trend vyvrcholil hromadným zaměstnáváním žen v továrnách, kde musely nahradit chybějící mužskou sílu. Již nebylo cesty zpět a fenomén ženy v domácnosti téměř vymizel. Fragmentarizovaný pracovní systém se již bez žen nedokázal obejít. Ovládly nejen sektor služeb, ale pracovaly také jako řidičky, soustružnice či jeřábnice. Otevřela se jim možnost sloužit v ozbrojených složkách, což bývalo dříve naprosto nemyšlitelné. Některá povolání, která byla dříve doménou mužů, si dnes bez žen snad ani nelze představit.

Postupně se rozvíjející ženská emancipace ovlivnila snad všechny oblasti. V průběhu dvacátého století se ženy ve všech evropských státech domohly volebního práva. Mezi prvním a posledním přiznáním tohoto práva však uběhlo dlouhých 78 let! Ke zrovnoprávnění s muži významně přispěla svobodná možnost rozhodovat o vlastní budoucnosti. Žena ve dvacátém století přestala být nástrojem rodičů, ale také začala čelit zákonitostem přírody. Rozšiřování dostupné antikoncepce umožnilo plánovat a regulovat mateřství. Legalizace interrupcí osvobodila řadu žen od mužské bezohlednosti a učinila je nezávislejšími než kdy dříve. V socialistickém Československu se však tento výtěžek stal prostředkem státního dozoru a pro ženy v podstatě antikoncepcí „ex post.“ Avšak i do Československa dolehly ozvěny sexuální revoluce, které ovlivnily zažitě zvyklosti v oblasti vztahů.

Pokračující ženská emancipace se dnes posouvá do absurdních rovin. Podstatu se však nedaří řešit. Společnost, a tím méně stát nedoceňují náročnou roli ženy, která má kromě pracovních i mateřské povinnosti. Mzdy žen zaostávají za mzdami mužů, nemluvě o širším uznání jejich obětavosti při péči o rodinu. Namísto toho je s postupným posouváním důchodového věku paralyzována role babiček...

V evropském prostředí mají za sebou ženy složitou dějinnou cestu. Zdá se, že s malými přestávkami byly vždy nějakým způsobem předmětem fascinace a respektu. Jejich role se v průběhu dějin zajímavě proměňovaly: matka, ochránkyně ohně, světice, hospodyně, dělnice, popová hvězda, traktoristka i sexuální symbol.

Závěrem si můžeme položit otázku: Co vlastně víme o ženách na Hlučínsku? I zde nakonec budeme muset konstatovat, že nacházíme více otázek než odpovědí. Možná právě proto bylo zařazeno tak závažné téma ŽENA do vlastivědného časopisu až v devátém roce jeho vydávání. Jakkoliv jsme si vědomi neúplnosti našeho poznání, pokoušíme se přinést alespoň dílčí poznatky. Mimořádně jsou v tomto čísle zařazeny dva rozhovory, neboť zajímavých adeptek se v regionu vyskytuje celá řada. Poslední válečná vdova z Hlučínska, paní Hedvika Lasáková, se však bohužel uvedení rozhovoru v našem časopise již nedožila. Její osudy jsou v mnohém signifikantní a s jejím odchodem se symbolicky uzavřelo 20. století. Druhý rozhovor je věnován ženě, která se na konci minulého století stala miss České republiky i Evropy a doposud se potýká s tímto „stigmatem“. Neustále musí dokazovat, že není jen modelkou a moderátorkou, ale že může být i úspěšnou političkou, což dokládá její působení na postu starostky již druhé volební období. Ústřední studie pocházející z pera Aleše Binara shrnuje životní situace žen na Hlučínsku bezprostředně po druhé světové válce. Pomyslnou troškou do mlýna přispěl i profesor Rudolf Šrámek v článku o ženských jménech na Hlučínsku. Neméně zajímavým se jeví příspěvek Davida Kanii a Jana Gromnici o Clarice von Rothschild, poslední zámecké paní v Šilheřovicích. V letošním roce pak jubuluje profesorka Nina Pavelčíková, která zasvětila Hlučínsku velkou část svého profesního života. Jsme potěšeni, že jí na stránkách tohoto časopisu můžeme poblahopřát. Závěrem nezbyvá než vyjádřit přání, aby tento ročník nebyl shrnutím toho, co víme o ženách na Hlučínsku, ale naopak pobídkou, aby se o tomto tématu více bávalo.

Jiří Neminář

Ohodnoťte nás
na portále <https://www.do-muzea.cz/muzeum-hlucinska/>

Poslední válečná vdova na Hlučínsku

Tomáš Svoboda, Jiří Neminář

9 / 2019 / 1

Život Hedviky Lasákové v sobě odrážel celé 20. století. Narodila se na jeho symbolickém začátku, 16. září 1914, v době, kdy sebevědomá Evropa uvrhla svět do války. Hypoteticky tak mohla pamatovat ještě císaře pána. Protože pocházela z Píště, stala se obyvatelkou Československa až v březnu 1923, tedy ve svých osmi letech. Její další život se nesl ve znamení útrap a tvrdé práce. Zažila velkou hospodářskou krizi a další světovou válku, která jí vzala manžela. Celý zbytek života pak prožila sama se svými dětmi. Nakonec se dožila sedmi unuků, šestnácti pravnuků a čtrnácti praprnuků. Její bohatý život se naplnil 29. května 2019. Odešla ve věku nedožitých 105 let. Protože byl její život v mnohém symbolický, přinášíme následující rozhovor, který jsme pořídili začátkem dubna.

S paní Hedvikou jsme se sešli v kruhu jejích nejbližších. Nechyběly všechny tři děti – dcery Anastazie s Hedvikou a syn Valter. Mezi nimi její mysl pookřála. Bylo vidět, jak má rodinnou společnost ráda a jak jí vlévá nové síly. Pořád byla tou starostlivou maminkou, která svým dětem obětovala celý život a v krušném mládí udělala vše pro to, aby se jednou měly dobře. I když už paměť nebyla tak svěží, stále z ní vyskakovaly střípky vzpomínek a zážitků z jednotlivých dekád. Na co si už nevzpomněla, s láskou jí připomněly děti a unukové, kterým v minulosti vše vyprávěla. Náš rozhovor zároveň čerpá z unikátního videozáznamu, který vznikl roku 2011 pro pamětnický archiv Muzea Hlučínska.

Na svět jste přišla v roce 1914, tedy ještě před první světovou válkou a necelých devět let před připojením Píště k Československu. Co se Vám z té doby vybaví?

Narodila jsem se tady v Píšti ve starém baráku v rodině Plačků. Doma nás bylo sedm sourozenců, otec musel na vojnu. Za Německa se ve škole nebo kostele mluvilo německy, doma hlavně moravsky, po našem. Čím jsme se cítili? Za Německa nebylo zle, dostávali jsme podporu. Za republiky nic. To už je ale tak dávno, že už si toho moc nepamatuju...

Z čeho rodina žila?

Tady práce nebyla. Otec zedničil, jezdil do Německa. Zemřel v roce 1934. Maminka se starala o pole a děti, my jsme jí pomáhali. Když jsem byla starší, začala jsem pracovat na Hůrkách ve dvoře. Pak jsem se s pomocí ředitele školy pana Buršíka dostala na více než rok do Zlína k Baťovi.

Jak se vám to podařilo?

Pan Buršík byl moc hodný člověk. Snažil se pomáhat hlavně chudým rodinám. V neděli o páté jsem pokáždě vyrazila k vlaku do Děhylova, s sebou jídlo na celý

týden. Hlavně kulatý pecen chleba. Doma jsme měli krávu, takže bylo máslo, taky vajčka a občas uzené z vepře. To jsem si ve Zlíně přikrávala k chlebu. Na obědy jsme nechodily, protože byly drahé. Jen ráno na kafe. Tak se nám dařilo přivést v pátek večer domů nějakou tu korunu.

Co jste u Bati dělaly?

Dětské botičky – capačky pro nejmenší. Vyráběly se na kopytu, já jsem je přes papír žehlila. Nakonec mě ale propustili pro nedostatek práce. Začala jsem jezdit na pasovou propustku do Německa, kam nás naverboval agent. Pracovalo se hlavně v zemědělství, na poli a ve dvorech.

Za prací tehdy jezdilo strašně moc děvчат, celé vlakové transporty. Sezonní robota trvala od března do listopadu, na zimu jsme byly doma a další rok jely zas jinam. Nešlo si vybírat – kam nás poslali, tam jsme musely jet. Na řepu nebo brambory jsme dostaly malou motyku a výplata byla podle toho, kolik jsme nakopaly. Hrozná dřina.

To už se pomalu blížila druhá válka a vy jste založila vlastní rodinu...

V roce 1937 jsem se 1. května provdala za manžela Josefa. Už jsme měli čtyřletou Anastazii. Seznámili jsme se na vesnici při muzice. Chodilo se tancovat k Trombíkovi nebo k Řehánkovi... Rodila jsem mladá, v devatenácti. Muž musel nastoupit na dvouletou vojnu a nemohl se ženit, tak jsem s dcerkou zůstávala u maminky a pomáhala s prací doma i u sedláků. Tehdy bylo hodně svobodných děvuch s dětmi. Braly se až po vojenské službě. Svatbu jsme měli skromnou – jen moje maminka, dva svědci a my. Manželův otec propil statek, pole mu sebrali.

V prosinci 1937 se narodil syn Valter. Muž tehdy pracoval v Německu a měl informace, že nás Němci obsadí. Tak přijel pro mě i obě děti. Navíc jsem už nosila druhou dceru Hedviku, která přišla na svět v prosinci 1938. Manžel sebral rodinu a přes Ovsíště jsme jeli na vlak do Křižanovic. Odtamtud nás poslali až do Ostsee, přesné jméno místa si už nepamatuju... Jen, že byl plný vlak lidí z naší oblasti.

Na co si z pobytu na Baltu vzpomínáte?

Pamatuju si moře a obrovský hotel. V něm bydlela

Na svatbě bratra Julia Plačka počátkem dvacátých let. Hedvika Lasáková druhá zprava. (rodinný archiv)

grófkou. Ráda malovala, jednou nás i s dětmi zvčnila. Měla jsem na sobě kroj a ročního syna jsem chovala v náručí... Další vzpomínky mi už splývají. Vlakovým transportem jsme se pak vrátili domů. Přijeli jsme na nádraží do Křižanovic.

V prosinci 1938 pak můj synek oslavil rok a hned několik dnů na to se mi narodila děvucha. Po návratu k mamince do Píště už tady byli němečtí vojáci.

Jak jste doma prožili válečná léta a co následovalo po příchodu fronty?

Pořád stejné starosti – hospodářství, práce na poli, zaopatřit děti... Na konci vesnice Němci zřídili vojenskou kuchyni, tři vojáky jsme museli ubytovat u nás doma. Začaly krušné časy. Jídlo bylo jen na potravinové lístky a tu trochu čokolády nebo bonbonů, kterou jsme dostali, jsem musela prodat, abychom měli s dětmi na základní potraviny a netrpěli hladem. Prvního dubna 1945 nás Němci vyhnali z Píště. Vzala jsem dřevěný vozík, posadila do něj tři děti a museli jsme do Děhylova na velký vlakový transport, který nás odvezl do Bavorska. Maminka už tehdy nežila, zemřela v roce 1943.

Co jste pak v Bavorsku dělali?

Neměli jsme se tam špatně. Po skončení války byla oblast v americké správě. V Bavorsku byly obrovské sklady látek a na cestu domů nás vybavili. Do Píště jsme se vrátili v červenci 1945. Vozík schovaný v Hlučíně u mlýna jsme našli a jeli domů. Zastavili nás četníci, že prý jsme Němci a ať se vrátíme do Německa. Nakonec jsme je přemluvili, že máme v Píšti domy, pole.

Jak vypadala vesnice po válečných útrapách?

Sousedův dům zničila bomba. Náš statek měl poškozenou střechu. Byl vybydlený a spousta věcí zmizela – žila v něm po frontě jedna ženská a milice. Co se jim líbilo, to pobrali. I kolo mi vzali, takže jsem do roboty musela chodit pěšky. Rusové už po obsazení Píště ani neměli co brát. Nám se po válce nežilo dobře – chyběly peníze, jídlo, vlastně všechno.

Velkou záhadou zůstává osud Vašeho manžela. Kontakt jste ztratili během války a dodnes se nepodařilo objasnit, co se s ním stalo...

Na vojnu jej stáhli 15. prosince 1939. Občas se dostal domů na dovolenku, naposledy v roce 1941. To už byl na světě druhý syn Josef, ale v únoru 1942 zemřel na zápal plic. Manžela ještě pustili na pohřeb, pak už mohl jen posílat dopisy. Psali jsme si hodně a často. Co se doma i na vojně děje, jak se nám i jemu daří... Nejdříve bojoval ve Francii, pak na sovětské frontě. V posledním dopise 23. listopadu 1942 napsal, že jsou v ruském obklíčení u města Velikije Luki. A že neví, co se stane. To bylo naposledy v životě, co jsem o něm slyšela. Psala jsem všude možně, pátrali jsme i po válce, ale nikdo už nic nezjistil. V oficiálním dopise z Německa stálo, že je od roku 1943 veden jako pohřešovaný.

Zůstala jste tehdy sama na tři děti...

Byla to těžká doba, v chudobě a bez peněz. Rodiny po úředně padlých dostaly důchod, po pohřešovaných nic. Čtyři roky jsem neviděla jediný halčů od Čechů ani Němců, za které padl. Měli jsme alespoň zahradu, kde otec vysadil sad. Třešně, švestky, jablka, hrušky... Na samé špice stromů jsem vylezla, ovoce otrhala a pak prodávala. Lidé chodili, protože ovocných stromů moc nebylo. Pracovala jsem u sedláka, aby mi pomohl obrobit pole. Ještě jsem mu za to musela doplácet, protože jsem tolik nevydělala. Pak přišel převrat, vznikla JZD, sedlákům pole sebrali. Začalo se pracovat na družstevním a tam jsem vydržela až do důchodu.

Vybavíte si úplně nejtěžší okamžik ze života po válce?

V roce 1946 jsem chodila se sousedem do lesa na dřevo. Byla jsem malá, ne moc silná. Kmen se svezl a škrtl mě přes nohu. Noha otekla, dostala jsem otravu krve. Odvezli mě do hlučínské nemocnice, kde mi koleno po operaci začalo strašně hnisat. Tři týdny jsem ležela přivázaná na lůžku, aby hnis z rány odešel. Když mě pak dovezli zpátky domů k dětem, ležela jsem po čtyřech. Trápila jsem se, ale i to jsem nakonec překonala. Měla jsem ohromně těžký život. Hlavně v mládí mi moc dobrého nepřinesl. Dnes už zdraví tolik neslouží, ale mám se s velkou rodinou kolem sebe dobře – až na ty roky! (smích)

Ale právě Váš věk je unikátní, moc starších osob v Česku nežije. Máte dlouhověkost v rodině?

Po rodičích určitě ne. Tatínek se nedožil ani šedesátky a maminka sedmdesátky. Ze sourozenců padli dva ve válce a devadesátku oslavil jen bratr Julius. Ale všechny tři moje děti už mají přes osmdesát, tak asi něco z té mojí dlouhověkosti podělily.

Lidé Vás mají odjakživa spojenou s tradičním místním krojem. Odkdy jej nosíte?

Od svatby. Před ní chodila všechna místní děvčata v šatech. Až se vdala, začala nosit kroj. Kupovat jsme je jezdili do Ratiboře.

A co Vám dělá největší radost?

Rodina. Děti, vnuci, pravnucci, praprapravnici. Všichni se ke mně pořád hrdě hlásí! A všichni na každý svátek přijdou! To mě hřeje u srdce nejvíc, protože s nimi jsem nejšťastnější.

Doma jsem v Kravařích – rozhovor s Monikou Brzeskovou, starostkou města Kravaře

Eva Peterková

9 / 2019 / 1

Přicházím do historické budovy bývalého kláštera, dnes sídla Městského úřadu v Kravařích, abych se setkala s paní Monikou Brzeskovou, starostkou města, a požádala ji o rozhovor. Mé kroky vedou do kanceláře paní starostky, kde mne vítá mladá, sympatická, usměvavá žena. Rozhlížím se po vkusně zařízené kanceláři a zároveň se mi tají dech. To proto, že její pracoviště se nachází v bývalé klášterní kapli s nádhernými freskami, které byly před několika lety restaurovány.

Dobrý den, paní starostko, tají se mi dech z té krásy kolem nás.

Ano, to vám věřím, já vždy, když sem vstupují lidé na různá jednání, tak je nechám, aby se tou krásou pokochali, a věřte, že se zde jedná velmi dobře, nezvedají se hlasy, je zde opravdová pohoda. Vždyť to byla v minulosti klášterní kaple a to duchovno zde stále přebývá.

Jste starostkou poměrně velkého města, co Vás nejvíce překvapilo po nástupu do této funkce?

Kolik je oblastí, kterým se musí člověk věnovat. Kravařský úřad je úřadem s rozšířenou působností, takže záběr je velmi široký – sociální oblast, stavební úřad, odbor dopravy, odbor životního prostředí a celá řada agend. Je třeba se věnovat problémům města, problémům občanů, poznávat vše, co se děje kolem nás. Kultura, školství, sport, zájmové organizace mají své problémy a ty se musí řešit. Je to opravdu široký záběr a stále se musím učit poznávat.

Ve funkci starostky jste již druhé volební období. Ve volbách jsme získala ze všech kandidátů nejvíce hlasů. Potěšilo Vás to?

Potěšilo mě to a jsem za to moc ráda. Je to vysoké ocenění, kterého se mi dostalo. Zároveň je to pro mne velký závazek, pracovat tak, abych důvěru našich občanů neztratila.

Lidé hodnotí představitele města podle toho, co se ve městě za dané období udělalo nového...

První volební období bylo hodně náročné a plné poznávání. Některé akce byly již připraveny v předešlém období a nás čekala realizace. Významná je cyklotrasa Kravaře–Dolní Benešov, je to investice za 15 milionů korun. Dále rekonstrukce dětského hřiště na Štěpánkovické ulici či moje srdeční záležitost – kravařský zámek – kde se podařilo udělat nová střeška na zámecké kapli, v současné době se provádí restaurování vzácné fresky, které podpořil Moravskoslezský kraj. V tak obrovské míře se restaurování děje jen na pár místech v republice. Připravuje se přístavba tělocvičny u školy v Koutech. Zapomenout nemůžeme ani na květinovou výzdobu města a mnoho dalších drobných akcí.

Paní starostko, v Kravařích je více zajímavých historických objektů. Věnujete pozornost i jim?

Ano, Kravaře mají kromě zámku také historický areál kostela, kláštera a fary, dále několik drobných církevních staveb. Jednou z nich je kaple v městské části Dvořisko. Pochází z konce 19. století a její stav byl už velmi špatný. Občané se rozhodli k opravě kaple, ale

Z rodinné dovolené

zjistilo se, že potřebuje opravu celkovou. A tak se přidalo město a dnes je tato kaplička krásně opravena, do věžičky byl instalován nový zvon a restauruje se oltářní obraz Matky Boží, který se sem dostal z polského poutního místa Czentochowa kolem roku 1882. Díky této akci přešlo Dvořísko pod farnost Kravaře, do té doby patřilo pod farnost Komárov.

Ted' trochu z jiného soudku. Paní Moniko (dovolím si Vás takto oslovovat, neboť se to hodí více k tématu), skoro před čtvrt stoletím jste se stala jednou z nejznámějších dívek v celé České republice i ve světě...

Jako mladá dívka jsem tehdy nevěděla, do čeho jdu, a nepřikládala jsem tomu nějakou velkou váhu. Tenkrát jsem netušila, že to bude ovlivňovat můj život i dnes, již dalších 24 let poté.

Jaký jste měla pocit, když jste slyšela: Miss České republiky se stává Monika Žídková?

Pocit – dnes si ho již nepamatuji, určitě to bylo velmi krásné. Když dívka stojí v grandhotelu Pupp v Karlových Varech, sní o tom, aby zaznělo její jméno. Pak začne kolotoč, nikdo vám nic neřekne. Byla to hezká doba, nebyl bulvár, televize netočila nízké bulvární pořady, vše mělo vysokou úroveň; fotografování pro časopis Květy nebo Vlastu, to byla čest reprezentovat Českou republiku.

Pak nadešla reprezentace v Evropě. Co čekalo mladou dívku za hranicemi naší republiky?

Ano, pak již čekala Evropa. Takže jsem odjela do Istanbulu. Nebylo to jednoduché, v té době nebyl počítač, ani mobil, dokonce u nás doma nebyl ani telefon. Tak jsem byla skoro měsíc poprvé daleko z domova, bez jakéhokoliv spojení. Jen můj děda měl telefon. Byla jsem šťastná, když se mi podařilo v hotelu dostat se k telefonu a dědovi zavolat, že jsem v pořádku, a trochu si s ním popovídat. Bylo to velmi náročné. Odměnou mi byl získaný titul MISS EUROPE.

Byl to bezesporu velký úspěch, když si uvědomíme, že Vám bylo tehdy 18 let. Čekala Vás určitě zajímavá kariéra. Vy jste se však vdala, máte s manželem dvě děti a zůstala jste v Kravařích.

Mám zde hluboce zapuštěné kořeny, jsem velký patriot, nechtěla bych žít ve velkém městě, to budu raději cestovat vlakem, ale chci se vrátit a vidět kravařskou věž, kterou vidím i z domu, kde bydlím. Ta věž mi již z dálky připomíná můj domov. V Kravařích jsem zkrátka doma.

Paní Moniko, děkuji Vám za velmi příjemné povídání. Přeji Vám nejen jménem svým, ale i jménem redakce našeho časopisu Hlučínsko hodně pohody a úspěchů ve Vaší práci.

Petřkovická venuše

Zbyněk Moravec

9 / 2019 / 1

Návrší Landek se zvedá nad soutokem Odry s Ostravicí a obzvláště dříve poskytovalo dobrý rozhled do Ostravské pánve. Ve 13. století byl na Landeku vybudován kamenný hrad, ještě před ním se zde rozkládalo hradiště s mohutnými valy a příkopy (snad již od 8. století). Ale Slované zde nesídlili jako první. Archeologické nálezy dokládají existenci osady v době železné (5. století př. n. l.), lidskou přítomnost

je možné na návrší pozorovat díky některým zlomkům keramiky a kamenných nástrojů již v mladší až pozdní době kamenné, tj. neolitu až eneolitu.¹ Všechny stopy pobytu historického i prehistorického člověka ovšem zastihují předměty daleko starší.

Před 20–30 tisíci lety zanechali tehdejší lidé na Moravě a v přilehlých oblastech stopy své činnosti, které archeologické bádání označuje pavlovienem.

Pavlovien byl součástí širšího kulturního celku – gravettien – a snad i bez nadsázky by se dalo říct, že představoval jedno z předních míst tehdejšího vývoje v Evropě. Před 21 až 23 tisíci lety si lidé z tohoto kulturního prostředí vybudovali na Landeku tábořiště. Po svém odchodu na něm zanechali mimo kosterních zbytků ulovených(?) mamutů (dochovaly se jen stoličky), kamenných částí nástrojů a uhlíků v ohništích především artefakt, který i v současné době budí nemalou pozornost.²

Předmět, vyrobený z temně rudého krevele, je 48 mm vysoký (v literatuře uváděno též 46 mm) a představuje figurku ženy. Sošku našel při archeologickém výzkumu dne 14. července 1953 technik V. Gebauer. Stalo se tak při odběru vrstvy, kterou vedoucí výzkumu, Bohuslav Klíma, interpretoval jako zbytky ohniště. Figurka se nacházela pod větším kusem spálené kosti spolu s dalšími fragmenty krevele. Postava ženy byla rozbita na tři části a je pravděpodobné, že původně neměla hlavu a spodní část nohou. Petřkovicí nebo též Landecká venuše, jak se dnes figurka nazývá, je pozoruhodná hned v několika směrech. Zajímavý je výběr samotného materiálu – hematitu (krevle), jehož tvrdost (6,5) sama o sobě mohla v dané době limitovat opracování. Hematit byl na Landeku primárně využíván jako barvivo. Ačkoli nelze pominout jeho možné využití např. při zpracování kůží, zdá se spíše pravděpodobné, že pro tehdejší lidi měl význam v oblasti magické či rituální (jak naznačuje červené barvivo okolo hlav v trojhrobě z Dolních Věstonic, který je starý 25 až 27 tisíc let). Ostatně i na některých ženských figurkách z jiných lokalit se objevily stopy po červeném barvivu, což jen podtrhuje možnost symbolického významu předmětu.³

Skulptura je výjimečná především svou celkovou podobou. Na rozdíl od převažujících „zralých“ nebo dokonce obézních žen (některé možná v pozdním stádiu těhotenství), známých z jiných nalezišť, v Petřkovicích tvůrce vypočetl tělo dívky.⁴ Dívky, jejíž těhotenství začínalo být teprve znát.

Ženské figurky jsou z gravettien známy i odjinud a spolu s tou petřkovicí je spojuje několik podobných rysů. Často jsou tyto postavy nahé nebo s omezenými prvky oděvu a nenesou žádné stopy po základně či stojanu. Rovněž nemají hlavu nebo ji mají vypracovanou schématicky. Je možné tedy předpokládat, že jednotlivé skulptury mohly být nošeny nebo zavěšovány v obydlí. Na základě analogií ze Sibiře nelze ani vyloučit možnost, že venuše byly oblékány do oděvů z organických materiálů. Paleolitické umění dokázalo zobrazit pozorovaný objekt velmi věrně,

proto je na místě se domnívat, že plastiky nezobrazovaly konkrétní ženy ve smyslu portrétu.⁵

V případě figurek (a nejen ženských) je možné snad rozlišit na ty, které z různých důvodů byly určeny pro dlouhodobější využívání (mohou mít i otvor na zavěšení), a ty, které zřejmě posloužily jednorázovému rituálu, při němž mohly být i poničeny.⁶ V této souvislosti budí zvláště pozornost rozbití Petřkovicí venuše na tři kusy.

Samotný symbolický význam venuší doby kamenné není v současné době plně zjištěný. Jistě nelze přehlédnout, že na figurkách jsou často zdůrazněny ty partie, které souvisí se zrozením člověka (těhotenství, kojení). Symbolika se ale zřejmě nevyčerpává jen prostým zdůrazněním náboženské a společenské role ženy v rovině reprodukční. Snad v ní figuruje i zásvětní prvek (např. přivádění zvířecích duší zpět do světa) anebo postava „Matky“ lidského rodu.⁷

Jistě zajímavé je zjištění, provedené na daleko známější gravettien figurce, Věstonické venuši. Ta byla vypálena z hlíny a na základě průzkumu jejího povrchu byl odhalen otisk prstu dítěte. Naznačuje to, že procesu výroby se mohly účastnit mladší lidé a děti.⁸

Na závěr lze snad doplnit, že kromě známé Petřkovicí venuše byly na Landeku nalezeny i další předměty z hematitu se stopami po opracování. Získána byla destička se zářezy, škrabadlo a konečně také kus krevele, který je možné s otazníkem považovat rovněž za torzo ženské figurky.⁹

Literatura:

Jarošová Lenka. Nové výzkumy paleolitické lokality v Ostravě-Petřkovicích v letech 1994–1995. *Archeologické rozhledy* LI/1, 1999, s. 26-57.

Klíma Bohuslav. Výsledky archeologického výzkumu na tábořišti lovců mamutů v Petřkovicích, okr. Ostrava. *Časopis Slezského muzea* 3, 1955, s. 1-35.

Svoboda Jiří. Tábořiště pravěkých lovců. In (Vokřínek Pravomil) Landek, svědek dávné minulosti. Ostrava 1996, s. 31-42

Svoboda Jiří a kol. Paleolit Moravy a Slezska, Brno 2002.

Svoboda Jiří. Upper paleolithic female figurines of northern Eurasia. In: Petřkovic. On Shouldered Points and Female Figurines. Brno 2008, s. 193-223.

Poznámky:

1) K vývoji na návrší Landek viz Vokřínek Pravomil (ed.). Landek, svědek dávné minulosti. Ostrava 1996; Przybylová Blažena (ed.). Ostrava, Dějiny Moravských a Slezských měst, Nakladatelství Lidové noviny 2013.

2) Svoboda Jiří. Tábořiště pravěkých lovců. In (Vokřínek Pravomil) Landek, svědek dávné minulosti. Ostrava 1996, s. 31-42; Svoboda Jiří a kol. Paleolit Moravy a Slezska, Brno 2002.

Fotografie figurky ženy nalezené v Petřkovicích, stáří: 21 až 23 tisíc let; přezato z: Svoboda Jiří. *Upper paleolithic female figurines of northern Eurasia*. In: Petřkovic. On Shouldered Points and Female Figurines. Brno 2008, s. 194, pro potřeby článku upravil autor

3) *Ibidem*; Klřma Bohuslav. Vřsledky archeologickřho vřzkumu na třbořřřti lovců mamutů v Petřkovicřh, okr. Ostrava. řasopis Slezskřho muzea 3, 1955, s. 1-35; Svoboda Jiřř. Upper paleolithic female figurines of northern Eurasia. In: Petřkovicř. On Shouldered Points and Female Figurines. Brno 2008, s. 193-223.
4) Svoboda Jiřř. Upper paleolithic female figurines of northern Eurasia. In: Petřkovicř. On Shouldered Points and Female Figurines. Brno 2008, s. 193-223, cit. s. 195.
5) *Ibidem*, s. 210-211, 214.

6) *Ibidem*, s. 219-222.

7) *Ibidem*, s. 206.

8) *Ibidem*, s. 222.

9) Jarořovř Lenka. Novř vřzkumy paleolitickř lokality v Ostravř-Petřkovicřh v letech 1994–1995. Archeologickř rozhledy LI/1, 1999, s. 26-57, cit. s. 51-52; Svoboda Jiřř. Třbořřřtř pravřkřh lovců. In (Vokřřnek Pravomil) Landek, svřdek dřvnř minulosti. Ostrava 1996, s. 38.

Clarice von Rothschild – poslednř zřameckř panř v řilheřovicřh

David Kania, Jan Gromnica

9 / 2019 / 1

Fotografie baronky Clarice z roku 1917 autora Jřptnera Stuhra, www.gettyimages.com

Existujř řetnř tajemstvř, kterř se vřzř k hluřřnskřmu regionu. Velkř zdroj lidovřh přřbřhů a inspiracř představujř Rothschildovř, kterř zde zanechali nesmazatelnou stopu. Poslednř představitelř tohoto řlechtickřho rodu, kterř navřřřvovali svřj vřstavnř zřmek v řilheřovicřh, zahalili svou dlouhou dobu působnosti v tomto kraji zřvojem tajuplnř nostalgie a dodnes vyvolřvajř živřj zřjem po nahlřdnutř do starřh řasů.

V mnoha vzpomřnkřh a přřbřzřch figuruje “panř baronka”. Jednou se o nř hovořř jako o dobrř a řtřdrř, jindy jako o přřsnř a temperamentnř. Jakř opravdu byla? Co o nř skutečně vřme? Jejj celř jměno bylo Clarice Adelaide-Sarah. Baronka vřhradnř uřřivřla svř prvnř jměno Clarice (poněmřenř Clarissa),

kterřm se i podepisovala. Pochřzela z Anglie, kde se narodila 5. kvřtna 1894 do vřznamnř rodiny Sebag-Montefiore. Jejj otec Edmund Sebag-Montefiore (1869–1929) řřdil londřnskř bankovnř dřm Josef Sebag & Co. Sir Moses Montefiore (1784–1885), pradřdřček Clarice, přřřel do Anglie z Itřlie. Pro svř podnikatelskř, diplomatickř a filantropickř kvality byl Moses v roce 1837 povřřen do rytřřřskřho stavu a v roce 1846 zřskal baronřt od krřlovnř Viktorie.¹ Jiř Moses udržoval s Rothschildy obchodnř a řastečně i rodinnř kontakt (sestra jeho ženy se provdřla za Nathana Mayera de Rothschild). Ačkoli v pochřzela Clarice z tak vlivnř

rodiny, dostalo se jř pouze zřkladnřho soukromřho vzdělřnř jako kterřkoliv jinř lepřř anglickř dřvce.²

Clarice byla svřm přvodem, bohatstvřm a takř krřsrou ideřlnř partnerkou pro Alfonse Mayera von Rothschild (1878–1942), poslednřho majitele řilheřovic. V době zasnoubenř mladičkř osmnřcřletř Clarice oficiřlnř vstupovala do vřřřř spoleřnosti. Alfons, znřmřj ve vřdeňskř spoleřnosti jako velkř intelektuřl a sportovec, byl svřm vřkem od Clarice vzdřlen o 17 let (mřl v tř době 35 let).³ Vřkovř to byl vztah nerovnř, majetkem vřak nedokřzal jen tak nřkdo baronovi konkurovat. Kromř podřlv v podnikřnř Alfons zdřdil rozsřhlř uměleckř sbřrky po svřm strřci Nathanielovi (1836–1905), vysoce reprezentativnř mřstskř palřc na Theresianumgasse ve Vřdni a vilu Hohe Warte tamtřž. Po svřm otci Albertu Salomonovi (1844–1911) dřle zdřdil velkř pozemky a panstvř mimo Vřdeň, kterř slouřily pro űnik před ruchem velkomřsta a střvaly se dřjřřřtřm velkřh loveckřh udřlostř – zejmřna loveckř chata Langau (Dolnř Rakousko) a zřmek řilheřovice (Pruskř Slezsko).

Okřzřla svatba se uskuteřnila 23. listopadu 1912 v centřlnř synagoze na ulici Great Portland v Londřnř. Hlavnř pozornost a zrak přřtomnřh se upřral na krřsnou mladou baronku, kterř mřla na sobř svatebnř řaty s vlečkou z nřkladnř bruselskř krajky. Kromř velkřho zřstupu členů jednotlivřh vřtvř Rothschildů a dřlřřh přřbuznřh jsou zaznamenřnř vzřcnř hostř z celř tehdejřř spoleřnosti (od řlechticů ař po politickř řinitele). Z nařř regionřlnř řlechty se svatby űcastnil např. knřze Lichnovskř (zřmek Hradec nad Moravicř), tehdejřř velvyslanec v Londřnř. Mezi přřnřmi, kterř novomanřelř obdrřželi, bylo rovnřž jedno od hrabřte Larisch-Mōnnich (zřmek Fryřtřt). Souřastř

oslav byl také finanční dar chudým pro jednotlivá panství barona Alfonse von Rothschild – včetně Šilheřovic,⁴ kde byl novopečený manželský pár o pár dní později slavnostně uvítán obyvateli.⁵ Clarice pak měla s Alfonsem dohromady tři děti, které na zdejším zámku taktéž pobývaly a prožívaly své dětství. Šlo o nejstaršího Alberta (1922–1938), zvaného Basta, poté Bettinu (1924–2012) a nejmladší Gwendoline (1927–1972).

Clarice si záhy vydobyla své místo ve vídeňské společnosti. Byla velmi společenská a svou výraznou osobností si získala okruh obdivovatelů. Spolu s Alfonsem pořádali vyhlášené bály a opulentní večírky (soirée), na které zvali ty nejvybranější představitele vyšší aristokracie. Součástí těchto nádherných společenských událostí byla také různá představení (např. operní či baletní). Do Šilheřovic byli hosté zváni za lovem či krásným pobytém v přírodě. Mezi četnými a významnými návštěvníky, které zde Alfons a Clarice hostili, byli např. členové rodu Kinsky, Sternberg, Wilczek, Potocki, Haugwitz, Larisch-Mönnich, Pálffy, Ringhoffer atd. Ještě v roce 1936 do Šilheřovic zavítal indický maharadža.⁶

Velkolepá baronka svým životním stylem a zájmy ztělesňovala moderní ženu meziválečných dvacátých a třicátých let 20. století. Ačkoliv se ráda obklopovala luxusem, její hlavní vášní byl sport a lov zvěře. Nechyběla spolu s Alfonsem na žádném významnějším vídeňském sportovním klání (jako účastnice či spolupřátelka), byla členkou nejruznějších sportovních klubů – v Šilheřovicích kromě vyhlášených lovů pořádala např. tenisový turnaj pro mládež.⁷ Clarice byla neohroženou lovkyní, zúčastňovala se loveckých expedic, kde se mohla oddávat takto neobvyklému a nebezpečnému potěšení. Během expedice do Afriky se zaobírala lovem lvů, leopardů, nosorožců, tygrů či slonů. Z jedné takovéto výpravy si přivezla malého leoparda, kterého věnovala vídeňské zoologické zahradě.⁸ Její dobrodružná povaha ji zavedla do nejruznějších končin světa. Vyjma staré Evropy se vydala do Ameriky a Austrálie. Byla mezi prvními, kteří ve dvacátých letech navštívili nedávno objevenou Tutanchemonovu hrobku v Údolí králů.⁹ Cestovala mnohdy sama či v doprovodu přátel. Modely jejích šatů byly předmětem komentářů v dobovém tisku a dá se říci, že svého času patřila k módním vzorům.

Clarice se v souladu s rodovou tradicí a zvyklostí dobových společenských elit neopomínala věnovat také charitativní činnosti. Pořádala sbírky, obdarovávala chudé či zaměstnance na svých panstvích finančními či hmotnými dary. Dále např. nakoupila chirurgické

nástroje pro vídeňské špitály či založila krejčovskou dílnu, která šila pro děti z chudých rodin.¹⁰

Barončina osobnost byla značně výrazná. Povahově se jednalo o temperamentní osobu. Hraběnka Cecilia Sternberg (1908–1983) popisuje svou osobní zkušenost s Clarice ve své autobiografické knize „Cesta“.¹¹ Dle Cecilie byla baronka dominantní a prudká, avšak velkolepě svůdná, až to bralo dech. Podřizovala se pouze autoritě svého muže Alfonse.¹² Hlavním problémem bylo, že Clarice postrádala takt.¹³ Toto mohlo přivádět lidi v její přítomnosti do rozpaků či nepřijemných situací, i když to nemyslela špatně. Cecilie zmiňuje, že Claricina krása a majetek způsobily, že se postupně stala panovačnou, neshášenlivou a rozmazlenou ženou. Clarice ráda rozdávala rady a poučovala, jak vést domácnost a zacházet se služebnictvem, kde si nechat šít šaty, koho přijímat a koho ne a podobně.¹⁴

Clarice byla zvyklá vše organizovat – důkazem budiž její úloha v Šilheřovicích, kde se starala o provozní záležitosti. Zachovaly se dopisy, které jí adresovali šilheřovičtí správci a jejichž obsahem byly zprávy týkající se např. výstavby studní a vodovodu zásobujících dvůr Paseky. Referáty o postupu prací a jednání s najatými firmami (Sigma Lutín) či odborníky byly poměrně podrobné. Že se starala o otázky vedení velkostatku a orientovala se, alespoň elementárně, v technicko-hospodářských problémech, usuzujeme mimo jiné ze dvou dopisů. Prvý byl zaslán některým z Rothschildových úředníků v srpnu 1931 profesoru Antonínu Kloboukovi z brněnské Vysoké školy zvěrolékařské, jenž měl posoudit chemický a bakteriologický vliv vody z šilheřovického panství na zdravotní stav dobytka. Pisatel neopomněl zdůraznit, že záležitost jest vzhledem k brzkému odcestování majitelky panství

Portrét Clarice Rothschild z roku 1925 malíře Philipa de László, olej na plátně, Museum of Fine Arts, Boston

Clarice Rothschild s dětmi (zleva Gwendoline, Bettina a Albert) z roku 1928 fotografa Arthura Bendy, www.gettyimages.com

Clarice ve voze Hispano-Suiza, za volantem Erich von Goldschmidt-Rothschild, druhým mužem je Ulrich hrabě Kinský, *Wiener Salonblatt*, Nr. 17, 23. August 1925

Baronka s dětmi na bruslích u loveckého zámku v Šilheřovicích dne 23. prosince 1928, *soukr. sbírka*

“pressantní“ a že by zmíněný profesor mohl dorazit ranním rychlíkem do Annabergu co nejdříve. V druhém psaní z ledna 1932 předložil zase baronce jiný ze správců uchazečský dopis jistého Kalmanna a přimlouval se za jeho přijetí do provozní účtárny.¹⁵ Další zmínky v témže listu týkající se reorganizace ředitelství zdejšího velkostatku dávají tušit, že měla Clarice Rothschildová bezprostřední vliv na personální obsazení v jeho vedení a musela nadto do jisté míry rozumět i otázkám ryze ekonomickým. Rovněž máme bezpečně prokázáno, že v některých případech rozhodovala o udělování penzí pro zaměstnance velkostatku a zámku.¹⁶

Podle svědectví Karla Sládka (1911–2012), který koncem třicátých let působil na šilheřovickém zámku jako sluha, byla baronka hlavní organizátorkou zdejších společenských akcí, zařizovala záležitosti kolem honů a hostin, úkolovala personál a dohlížela na vše podstatné. Vůči služebnictvu nebyla tak mírná jako její manžel a dovedla jej třeba i hlasitě hubovat, když někdo nevykonal vše podle jejich představ. Patronátní povinnosti vůči šilheřovickému kostelu Rothschildové plnili a oba manželé (či jen paní baronka) si pravidelně nechávali na zámek pozvat faráře, aby jim sdělil, co je třeba opravit a dát do pořádku. Velkou zásluhu

měla baronka na průběhu dobročinných akcí. Žáci místní školy byli obdarováni novými šaty a dalšími potřebnostmi, které dala nákladními auty přivést z Ostravy a osobně žákům při vhodné příležitosti předávala.¹⁷

Baronka Clarice byla výraznou postavou zdejšího panství, a proto zůstala v povědomí místních lidí jako krásná a elegantní paní. Podle jedné z pamětnic byla laskavá a svou dobročinnost neomezovala jen na oficiální příležitosti. Dojížděla na koni i do Darkoviček a Hlučína, kde kontrolovala „svá“ pole a navštěvovala tamního správce.

S tím, jak se horšila mezinárodní politická situace v Evropě a jak nacistický režim nakládal s Židy, opustili Rothschildové i Šilheřovice. V roce 1937 se zde Clarice rozloučila se zámeckým personálem, poděkovala jim za služby a ještě nařídila odvézt některé umělecké předměty, obrazy, oblíbený nábytek, zlato, stříbro a další cennosti. Na místě zhotovili stolaři bedny, do kterých se tyto předměty ukládaly a v nichž byly zasilány do Prahy, odkud měly putovat do Švýcarska.

Její novou domovinou se po válce stala Amerika, přičemž k této zemi nikdy nepřilnula a necítila se zde dobře. Považovala se již za starou na navazování nových kontaktů. Stýskalo se jí po starém životě před válkou.¹⁸ Již během války se snažila získat co nejvíce informací o zanechaném majetku v Rakousku a Československu, což bylo možné zprostředkovat díky bývalým zaměstnancům a známým. Po zbytek života se snažila přizpůsobit novým podmínkám a bojovat o navrácení majetku. Ztrátu šilheřovického zámku a velkostatku nikdy nepřenesla přes srdce a jen pouhá zmínka o Šilheřovicích ji dovedla na sklonku života rozjítřit.

Existuje tvrzení, že se do Šilheřovic vrátila i po válce, v době, kdy to politická situace dovoľovala, aby si dopřála možnost zastřílet si po dlouhém čase opět v bažantnici, která už však byla v majetku Československého státu a ve zcela jiných společenských poměrech. Tuto informaci však nemůžeme jednoznačně potvrdit ani vyvrátit.

Tak či onak, ohromující baronka Rothschildová navždy zmizela ze svých slezských držav, stejně tak jako její nezdolný duch. Jediné, co zůstalo, jsou zmínky v archivních dokumentech, fotografie, příběhy a její osobnost ve vyprávění pamětníků. K osudům dalších členů rodiny Rothschildů, jakož i uměleckých předmětů z inventáře Šilheřovického zámku se vrátíme v některém z nadcházejících čísel našeho časopisu.

Poznámky:

- 1) Sport und Salon, 24. August 1912, s. 3.
- 2) STERNBERGOVÁ, Cecilie: Cesta. Praha 1996, s. 326.
- 3) Wiener Bilder, 11. August 1912, s. 8.
- 4) Wiener Salonblatt, 23. November 1912, s. 10 a dále Neues Wiener Tagblatt, 26. November 1912
- 5) PLAČEK, Vilém – Plačková, Magda: Šilheřovice v historii a současnosti. Šilheřovice 2006, s. 80.
- 6) Wiener Salonblatt, 23. August 1936, s. 3
- 7) Wiener Salonblatt, 8. August 1937
- 8) Wiener Salonblatt, 30. September 1928, s. 15
- 9) Tamtéž, s. 15
- 10) Wiener Salonblatt, 26. Juni 1920, s. 4
- 11) STERNBERGOVÁ, Cecilie: Cesta. Praha 1996.
- 12) Tamtéž, s. 179.

13) STERNBERGOVÁ, c. d., s. 326.

14) Tamtéž, s. 327.

15) Archiv Vítkovic, fond Vítkovické horní a hutní těžířstvo, Velkostatek Šilheřovice, karton č. 2171.

16) Zemský archiv v Opavě, fond Velkostatek Šilheřovice, inv. č. 30.

17) Muzeum Hlučínska, rozhovory s Karlem Sládkem ze dne 18. 1. 2010 a 27. 12. 2011 (audio-video nahrávky).

18) STERNBERGOVÁ c. d., s. 327.

Osudy kravařských žen

Eva Peterková

9 / 2019 / 1

Měla jsem v životě to štěstí, že jsem žila v blízkosti svých babiček, i to štěstí, že jsem mohla být při nich i v době, kdy odcházely z tohoto světa. Tehdy jsem si uvědomovala, co všechno tyto statečné ženy ve svém životě prožily. Obě se narodily na konci devatenáctého století v Kravařích, které tehdy patřily již skoro 150 let k Prusku. Život zde nebyl lehký, bylo málo práce, a tak velká část tamních obyvatel pracovala nebo se živila podomním obchodem.

Maryka

Moje babička, matka mé matky, se ihned po ukončení školního vzdělání jako nejstarší dítě v rodině podomního obchodníka musela vydat s otcem do světa. Byla to práce pro mladou dívku těžká. Na hřbetě krosna plně naložená zbožím a prodej zboží po vesnicích v Prusku. Večer nocleh u sedláků většinou ve stodole na slámě nebo seně. Než stačila dospět, byla tu první světová válka a nemoc její matky. Zůstala doma, aby se starala o své mladší sourozence. Ten nejstarší musel narukovat a brzy přišla krutá zpráva o jeho smrti. Ve dvacátém druhém roce se provdala za mého dědečka, válečného invalidu. Narodila se jí dcera a syn. Byla šťastná, měla dobrého manžela, krásný domeček, zahradu a starala se o spoustu dobytka, tak jak tomu bylo skoro v každé chalupě v dědině.

Zdálo se, že nic nemůže narušit poklidný život obyvatel. Jelikož na Hlučínsku, které bylo v roce 1920 připojeno k Československé republice, nebyl dostatek práce, mnoho kravařských odjíždělo za prací do Německa. Přinášeli různé zprávy, ve druhé polovině třicátých let byly často i velmi znepokojující. V září 1938 byla situace v pohraničí tak vypjatá, že obyvatelé očekávali brzké vypuknutí válečného konfliktu mezi Československem a Německem. V té době se již i Kravařemi šířily zprávy o válce. „Budě vojna, chlopi mušu na vojnu, i mladi synci, i děvuchy pujdum...“

Maryka obešla všechny sousedky a dohodly se, že vezmou děti a odejdou do bezpečí. Z Kravař odešly celé ulice žen a dětí k Baltskému moři, kde pobýly

Ženy a děti z Kravař na útěku ve Štětíně roku 1938.

část podzimu, některé menší děti byly dokonce v německých rodinách. Vojna začala až později, až po jejich návratu. To již muži měli povolávací rozkazy...

Ženy s dětmi utíkaly ještě jednou, a to na jaře roku 1945, kdy se blížila fronta. Jen tak, s vozíky naloženými nejpotřebnějšími věcmi. Utíkaly do lesů, Maryka s dětmi a invalidním manželem až do Rýmařova. Když se po válce vrátili domů, jejich dům byl obsazen ruskými důstojníky. Aby mohli být v jedné místnosti, musela Maryka důstojníkům vařit jídlo. Když vojsko odešlo, začal nový život. Na zahradě bylo pohřbeno na 50 ruských vojáků, kteří byli postupně vykopáváni a odváženi na hřbitov do Hlučína.

Anna

Její osud byl ještě více pohnutý než osud Maryky. Jako mladé děvče pracovala v opavské továrně na výrobu punčoch. Byla nejstarší z devíti dětí. Rodina byla velmi chudá, a tak do práce v Opavě chodila pěšky. Nebyla sama, byla jednou z mnoha dívek. Ráno odcházely z Kravař ve 4 hodiny, aby došly do fabriky včas. Pak devět i deset hodin denně těžké práce při

strojích. A znovu pěšky domů. Nebyl čas na zábavu. Když začala válka, museli bratři narukovat. Nevěděli ani, kde jsou. Radost byla veliká, když válka skočila a chlápci se vrátili sice s podlomeným zdravím, ale živí. Jen její milovaný Josef se nevracel. Denně se za něj modlila a prosila, aby přišel. To se jí splnilo – přišel pěšky z Ruska, přes Rumunsko, Maďarsko a Slovensko. Byla šťastná, když se najednou objevil u ní. V roce 1919 se vzali. Narodila se jim dcera, která v osmém měsíci zemřela. Pak přišla další radostná událost – narodila se dvojčata – můj otec a teta. V té době jim již nestačila maličká chaloupka, a tak se rozhodli, že postaví nový dům. Začali si sami vyrábět cihly a dědeček mulař se pustil do stavění. Než byl dům hotový, přišlo na svět třetí dítě. Dům se postavil a jak to dříve bývalo, tak se stěhovalo ještě do nedokončeného. Její Josef, kterému říkala „faterliček“, odešel pracovat až na Slovensko, aby vydělal více peněz. Anna zůstala se třemi dětmi doma a do části chalupy se nastěhovala mateřská škola, která patřila pod místní klášter. Anna tam dostala práci, a tak se jim začalo dařit. Uskromnili se, bydleli jen v kuchyni a jedné světnici.

Když se zdálo, že dům dokončí a bude se dařit lépe, přišla válka. Její starší syn musel narukovat a dcera musela do pracovního tábora do Německa. Anna byla silná, dokázala se o všechno postarat. V roce 1942 přišla zpráva o těžkém zranění jejího syna. Neváhala a sedla na vlak a jela až do Štrasburku, kde byl ve špitálu. Celý týden byla u něho. Jeho zranění byla velmi těžká, hořel v tanku a jen zázrakem zůstal naživu. Když se vrátila domů, přijela i dcera, která si v práci našla manžela – sudetského Němce, který hned po svatbě musel odjet znovu na vojnu. Na sklonku války dostal povolávací rozkaz i ten nejmladší. V svém posledním dopise píše, že prožívají peklo a bude

zázrak, když vyvážnou živí. Nevyvážli, domů se již nevrátil. Nemohla se s tím smířit, byla to velká bolest. To ještě nebylo všechno. Také její manžel Josef se musel na konci války dostavit k budování zákopů. Také ten tam zůstal, bomby je všechny roztrhaly na kusy.

Válka pomalu končila. V naší oblasti se tvrdě bojovalo. Hořely vesnice na Hlučínsku a Opavsku. Anna s dcerou a malou vnučkou v kočárku utíkala před frontou až do Krušných hor, do vesnice Vejprty, odkud pocházel její zeť.

Válka skončila. Ne však pro Annu. S dcerou a vnučkou putovaly domů přes dnešní Polsko. Doma je čekalo nemilé překvapení, do svého domu nemohly. Byla tam nastěhována milice. Anna byla tvrdá žena, dost toho už bylo, na dvoře začala vykřikovat, že ještě přijdou pořádky... Bohužel, ne pro ni. Milice ji nechala zavřít do vězení, kde byla ještě s jednou paní z Kravař a dozorkyně je mlátily, protože jsou z Kravař a jsou Němky. V létě se vracel její syn z vojny a těžké zranění na něm bylo ještě pořád znát. Když se blížil k domovu, tak jedna ze sousedek, která ho potkala, mu říkala, že do domu nemá chodit, že ten je obsazený a matka že je zavřená v Opavě. Nechtěl tomu věřit. Naštěstí se v té době také vracel jeho bratranec, který byl v ruském zajetí a přihlásil se do Svobodovy armády. Ten se zasloužil o to, že Annu i tu druhou paní propustili. Teprve na podzim se milice z domu odstěhovala a Anna se synem a dcerou se mohli vrátit do svého domu.

Ještě jedna nepříjemná událost ji čekala – dceru, vnučku a zetě vysídlili do Německa. Viděla je až po dlouhých dvanácti letech.

Těžké byly osudy žen na hlučínsku, válka poznamenala jejich další život. Mnohé přišly o syny a muže a mnohým zůstaly nezaopatřené děti. Byly však silné a pracovitě.

K situaci žen na Hlučínsku v poválečném období (1945 až 1950)

Aleš Binar

9 / 2019 / 1

Hlučínsko dodnes představuje region českých zemí, který se v řadě aspektů vymyká „průměru“. Ještě výraznější byla tato jedinečnost v minulosti, a netýkala se pouze kolektivní identity a mentality místního obyvatelstva, ale významné stopy zanechávala v ekonomickém, sociálním a demografickém vývoji. V letech

po druhé světové válce vystoupila na Hlučínsku do popředí otázka postavení žen, a to z řady důvodů. Cílem této studie je proto prozkoumat, jaká byla jejich situace a které klíčové faktory ji ovlivňovaly, a to v období, které začíná jarem 1945 a končí rokem 1950. Druhý uvedený mezník je zvolen jednak proto, že únorový

převrat nepředstavoval v hlučínském regionu zásadní převrat, jak se autor snažil několikrát dokázat v předchozích pracích – koneckonců důsledky hospodářské politiky, kterou prosazoval komunistický režim, se v regionu začaly promítat právě v roce 1950, jednak z důvodu, že tehdy proběhlo sčítání lidu, které poskytuje množství jinak nezjistitelných informací.

Možnosti poznání situace žen v poválečném období významným způsobem napomáhá využití interdisciplinárního přístupu tak, jak je tomu i v této studii. Vyjma zavedených historických metod se jedná o postupy výzkumu hospodářských a sociálních dějin, demografie a sociologie.

***

Do postavení žen na Hlučínsku po roce 1945 se promítla řada faktorů, jejichž příčiny vězely hluboko v minulosti regionu. Symptomatickým jevem poválečného období byla významná početní převaha žen nad muži. Ta měla svou příčinu ve skutečnosti, že Hlučičané podléhali branné povinnosti v německém vojsku. Vzhledem k charakteru druhé světové války byla odvedena drtivá většina mužů starších 18 let, z nichž se asi jedna čtvrtina nevrátila. Jejich návrat, který probíhal prostřednictvím zajateckých táborů, byl navíc postupný a rozložen do delšího časového úseku.

O tom, jaké bylo početní zastoupení žen před zahájením procesu návratu mužů z války, přináší informace sonda do obce Kravaře, kde k 1. lednu 1945 mělo být 1408 žen (tj. 78,7 %) a 380 mužů (21,3 %). Zhruba v době, kdy byl návrat mužů dokončen, se v českých zemích uskutečnil soupis obyvatelstva. Je proto známo, že ke dni 22. května 1947 bylo na Hlučínsku 29 666 žen (tj. 55,7 %) a 23 570 mužů (44,3 %). Disproporce byly v rámci českých zemí vůbec nejvyšší, přitom se týkaly všech obcí, včetně průmyslových center, jakými byly Petřkovice anebo Koblov, kde by bylo jinak možno vzhledem k profesní struktuře očekávat převahu mužů. Ještě k 11. březnu 1950, kdy se uskutečnilo sčítání lidu, bylo na Hlučínsku v kategorii „přítomného obyvatelstva“ dohromady 25 260 žen (tj. 55,6 %) a 20 176 mužů (tj. 44,4 %).

Materiální situace a životní úroveň po skončení druhé světové války byla na Hlučínsku velmi tíživá. Nadto ji snižovalo, že část obyvatelstva – a mezi nimi převážně ženy – utíkala na jaře 1945 před válečnou frontou a během léta se vracela (tzv. Flucht); často však již nebylo kam, neboť během bojů byla podstatná část obytných budov zničena. Celkovou situaci ještě ztěžovala běženecká vlna tzv. hornoslezských uprchlíků, která, počínaje červencem 1945, směřovala přednostně právě na Hlučínsko. Zdůraznění si přitom zaslouží fakt,

Rodina, v níž chyběl dospělý mužský člen, se stala běžným jevem (40. léta), sbírka autora

že i mezi uprchlíky převažovaly ženy s dětmi.

Tato obtížná materiální situace, fakticky na hranici humanitární krize, ztěžovala situaci žen. Ty byly totiž po většinu roku 1945 postaveny do role výhradních živitelek rodin. Obzvláště tragické bylo být čerstvou matkou, neboť novorozenecká i kojenecká úmrtnost byla vysoká. V průměru zemřelo každé čtvrté dítě, které se tehdy narodilo, přičemž v některých lokalitách, zejména v Dolním Benešově, který v létě 1945 zasáhla tyfová epidemie, mělo zemřít až 60 % všech dětí narozených v roce 1945. Lékařská péče byla tehdy v zásadě nedostupná a drtivá většina porodů probíhala doma. Ženské ambulatorium, dnešní terminologií gynekologie, ordinovalo výhradně ve zdravotnickém středisku v Hlučíně, a to pouhé tři hodiny týdně.

Nízkou životní úroveň hlučínského obyvatelstva významným způsobem snižovala vysoká nezaměstnanost, která představovala v Československu, které se jinak potýkalo s tíživým nedostatkem pracovních sil, neobvyklý jev. Jeho příčinou byla nicméně skutečnost, že Hlučínsko nebylo před druhou světovou válkou hospodářsky soběstačným regionem a jeho obyvatelstvo nacházelo pracovní uplatnění a obživu z velké části v Německu; obzvláště se to týkalo obcí na západě regionu. Tato možnost však po válce přestala existovat. Ani bezprostřední blízkost ostravské průmyslové oblasti nenabízela řešení, neboť tamní těžký průmysl byl ženám v zásadě nepřístupný. Ženy na Hlučínsku se totiž přednostně živily prací v zemědělství, které však již nebylo schopno pojmout další pracovní síly. Z výsledků sčítání lidu roku 1950 je zřejmé, že tvořily 62,8 % všech zemědělských dělníků.

Svačina při sklizni (okolo roku 1950), SZMO

Od konce roku 1945 lze proto sledovat snahy řešit neutěšenou situaci na Hlučínsku, přednostně s ohledem na potřebu zajistit pracovní místa pro ženy. Opavská obchodní a živnostenská komora, později Státní úřad plánovací a nakonec Okresní péče o mládež v Hlučíně postupně formulovaly návrh řešení, totiž zřídit pobočky lehkého průmyslu, tzv. domácí výroby, které by byly určeny výhradně ženám. Rozhodnutí nicméně padlo až v červnu 1947, kdy ostravská expozitura zemského národního výboru schválila návrh na založení jednoho výrobního závodu v Chuchelné, který měl mít kapacitu 200 pracovních míst, a druhého v Kravařích o velikosti 300 zaměstnanců. K jeho realizaci došlo následujícího roku. Jako první byla otevřena prýmkárna v Kravařích. Organizace práce byla taková, že většina úkonů byla prováděna v domácnosti, přičemž ženy často rozdělovaly své povinnosti mezi ostatní členy rodiny. Následně byla na základě znárodněné tabákové továrny zřízena lisovna plastických hmot v Chuchelné. Celková kapacita obou závodů činila v roce 1950 asi 400 pracovních míst. Přestože uvedené podniky měly plnit funkci sociální, zaměstnané ženy dostávaly jen nízké, „hladové mzdy“, které zůstávaly výrazně podprůměrné i v následujících desetiletích.

V následujícím období, poté, co byla zahájena tzv. socialistická industrializace Ostravska, zvláštní ohledy na situaci žen na Hlučínsku postupně mizí, byť až přinejmenším do poloviny padesátých let nebyla jejich poptávka po zaměstnání saturována. Tuto skutečnost dokládá jinak kuriózní stav, totiž, že na stavbě dolnobenešovského sídliště, která byla zahájena v polovině roku 1950, se podílely z velké části právě hlučínské ženy.

Samostatné téma představuje postavení žen ve výkonu veřejné moci. Odhlédneme-li od květnových voleb roku 1946, jejichž výsledek byl z větší části právě volbou žen, rozhodujícím dokladem je jejich podíl mezi členy zastupitelských orgánů, tedy místních národních výborů (MNV) a okresního národního výboru (ONV). A v tomto směru přehledy personálního obsazení svědčí o jejich výrazně slabém zastoupení. Jen několik málo obcí jako například Kouty a Rohov mělo ve svém plénu národního výboru alespoň jednu poslankyni.

Příčinou tohoto stavu byla nejen nízká ochota žen politicky se angažovat, ale též hodnotová orientace společnosti, jak dokládá průběh voleb roku 1946 v Koberčicích. Zde se na kandidátce do MNV nacházela jen jediná žena. A zatímco drtivá většina ostatních kandidátů – mužů – byla bez problému zvolena, dotyčná nikoliv. V této souvislosti se upozorňuje na skutečnost, že o zvolení či nezvolení kandidáta rozhodovali voliči obce.

Do ONV Hlučín byla první žena přijata až v květnu 1948; byla jí Anna Lisová za KSČ, která následně zaujala místo v referátu „pro otázky venkovských žen“. Mj. i tato skutečnost dokládá, že po únoru 1948 a zejména od reorganizace národních výborů roku 1950 začal počet žen v zastupitelských orgánech stoupat. Nicméně o jakémkoliv jejich reálném podílu na výkonu moci nelze v podmínkách totalitárního režimu hovořit.

V roce 1950 se první předsedkyní místního národního výboru stala Adela Štefková v Kravařích; výbor, který vedla, měl mezi 30 členy pět žen. Symptomatická byla nicméně diskuse, která doprovázela její volbu. Dokládá totiž, že kandidatura ženy se nesečkala se všeobecným souhlasem. Požadováno bylo totiž, „aby předsedou byl zvolen muž, [neboť] taková velká obec, jako je Kravaře, potřebuje za předsedu muže, který by byl dosti energický.“

Prizmatem režimní ideologie je nutno nahlížet též na poněkud nezvyklý experiment, který se udál v Hlučíně v květnu 1950, kdy správu města převzala na dva týdny pobočka svazu žen v čele s Emilií Hájkovou. Za touto zdánlivou inovací se nicméně skrývá adaptace na dobové představy o výkonu veřejné moci. Tento pokus přece jenom přinesl jeden trvalý výsledek. Při ustavení nového hlučínského národního výboru koncem června téhož roku byla do jeho čela zvolena Anna Lisová, přičemž v radě města byly kromě ní ještě další tři ženy.

Jediná významnější autonomní organizace, která sdružovala výhradně ženy, byla součástí církevní

hierarchie. Jednalo se o klášter Kongregace služebnic Nejsvětějšího srdce Ježíšova v Kravařích. Vzhledem k jeho charitativnímu poslání mělo jeho zrušení v září 1950 citelný přesah též do sociální situace žen. Péči o záležitosti žen po únoru 1948 přebíral Československý svaz žen, který navázal na činnost Rady československých žen, respektive výborů žen MNV, a jehož pobočky vznikaly i na Hlučínsku. Jednalo se nicméně o naprosto formální organizaci, jejíž činnost, jak dokládají sondy do jednotlivých hlučínských obcí, souvisela v prvé řadě s přenosem režimní ideologie. Symptomatická byla v tomto směru náplň práce, v té především pozornost, kterou režim věnoval oslavám Mezinárodního dne žen. Častým výsledkem leckdy náročné organizační práce byla totiž bezobsažná přednáška o úloze žen ve společnosti, na kterou dorazil jen nevelký počet posluchačů.

***

Poválečné období bylo pro hlučínský region po stránce materiální i politické nejobtížnější v jeho novodobých a nejnovějších dějinách. A byly to především právě ženy, které v letech 1945 až 1950 zajišťovaly materiální, biologické a kulturní pokračování hlučínské identity. Za to jim všem patří uznání.

Prameny a literatura:

Státní okresní archiv (SOkA) Opava f. AO Hlučín
 SOkA Opava, f. Český svaz žen Kravaře (nezprac.)
 SOkA Opava, f. Městský národní výbor (MěstNV) Kravaře (nezprac.)
 SOkA Opava, f. MNV Dolní Benešov
 SOkA Opava, f. MNV Kobeřice
 SOkA Opava, f. MNV Kouty

SOkA Opava, f. MNV Rohov
 SOkA Opava, f. ONV Hlučín,
 SOkA Opava, f. ONV Opava-venkov
 Zemský archiv v Opavě (ZAO), f. Krajský národní výbor (KNV) Ostrava I-dodatky
 ZAO, f. Obchodní a živnostenská komora Opava
 ZAO, f. Zemský národní výbor (ZNV), expozitura Ostrava

BINAR, Aleš: *Parlamentní volby roku 1946 na Hlučínsku ve srovnávací perspektivě*, in: Jiří FRIEDL – Blanka JEDLIČKOVÁ – Jana ŠKERLOVÁ a kol., *Parlamentní volby 1946 a Československo. Souvislosti, prognózy, fakta, následky*, Praha 2017.

BINAR, Aleš: *Od katastrofy ke konsolidaci. Hlučínsko v letech 1945 až 1989*, Hlučínsko 2/2018, s. 16-21.

BINAR, Aleš: *Příslušníci ozbrojených sil z Hlučínska v letech 1939 až 1956*, in: Helena KUBÁTOVÁ a kol., *Mezigenerační proměny způsobu života na Hlučínsku*, Praha 2015.

BINAR, Aleš – JIRÁSEK, Zdeněk: *Kravaře v letech 1945 až 2008*, Kravaře 2009.

JANÁK, Dušan: *K otázce tzv. hornoslezských uprchlíků na Hlučínsku, Opavsku a Krnovsku v letech 1945-1955*, Slezský sborník (SISb) 1995, č. 1-2, s. 83-86.

KÁŇA, Otakar: *Sociálně ekonomická a organizační základna německého iredentismu na Hlučínsku*, SISb, 1966, č. 3, s. 313-316.

MEDKOVÁ, Marta: *K likvidaci ženského kláštera v Kravařích*, Vlastivědné listy, 2002, č. 2, s. 18-20.

PERNES, Jiří: *Mládež vede Brno. Otto Šlín a jeho brněnská kariéra (1945-1950)*, Soudobé dějiny 2004, č. 3, s. 45-60.

STANĚK, Tomáš: *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950*, Opava 2011.

Statistická ročenka okresu Opava. 1981, Opava 1981.

Zprávy Státního úřadu statistického 29, 1948, č. 31-32, řada D, č. 7-8.

Rodná jména žen na Hlučínsku od roku 1875

Rudolf Šrámek

9 / 2019 / 1

„Maria, Agnes, Elisabeth byly pro nas ene Maryčka, Neša, Betka.“

„Dílejší složkou onomastiky, vědy zabývající se vznikem, funkcemi a užíváním vlastních jmen ve společnosti, je nauka o výzkumu jmen osob (tzv. antroponomastika). Je to badatelský obor velmi rozsáhlý. Nedivme se – vždyť každý člověk, každá rodina nebo rod se nějak jmenuje. Kdyby neexistovala osobní jména (antroponyma), nemohli bychom ve společenské komunikaci nikoho určit jako jednotlivinu, leda bychom ji podrobně popisovali. Už pramáti lidstva má podle bible

jméno: *Eva*. Je tak staré, že jeho výklad není dodnes jednoznačný. Je z hebrejštiny (*Haváh* znamená „živá“, tedy „matka života“) nebo z aramejštiny, v níž *chewy-hâ* znamená „had“. Je rozšířeno sice po celém světě, ale ne všude stejně. V češtině se objevuje od 20. let minulého století, na Hlučínsku však až v letech padesátých.

Jméno osoby se skládá ze jména rodného (dříve se říkalo *křestní*) a z příjmení; těch si zde ale nevšímáme. Ani jedno, ani druhé netvoříme – první volíme, vybíráme, druhé dědíme a podle okolností měníme (např. po provdání). Povinnost mít jméno vyplývá

ze zákonů a předpisů, jejichž smyslem je jednotným právním způsobem zajistit identitu osoby a umožnit její jednoznačné určení v komunikaci: *Marie Tomečková* je ta a ta a žádná jiná. Vznikají tak dvě důležité roviny v užívání jména: oficiální, která odpovídá úplné formě jména zapsaného v úředních dokladech, a neoficiální (tzv. „živá“), které se užívá v běžné každodenní

výše u jména *Marie* a také např. *Gertraud, Gertrude*, mazlivě *Truda, Trutka, Trudžina* (německy *Traudl, Trautchen, Traudeli*), k *Elisbeth Eli, Elza, Beta, Betka, Běta* (*Běta* je k českému *Alžběta*), *Hildegard: Hilda, Hilda, Hildečka*, jen v Bolaticích bylo zapsáno *Gardka*, (německy: *Hilde, Hildl, Hildchen, Hildchen, Hildeli*). Jiná situace nastala v době první republiky a po roce

Časové skupiny: 1. 1875-79 2. 1880-84 3. 1885-89 4. 1890-84 5. 1895-99 6. 1990-05 7. 1906-07

Jméno Počet výskytů celkem

Jméno	Počet výskytů celkem	1. 1875-79	2. 1880-84	3. 1885-89	4. 1890-84	5. 1895-99	6. 1990-05	7. 1906-07
Marie	199	39	15	26	24	38	42	15
Anna	164	19	15	31	23	35	18	23
Agnes	59	•	•	18	5	7	17	12
Emilie	42	8	11	19	2	2	•	•
Mart(h)a	16	•	•	•	•	2	8	6
Josepha, Josphine	15	•	•	•	5	2	2	6
Elisabet	15	2	•	2	7	•	2	2
Helene	13	•	•	•	7	3	3	•
Pauline	13	•	•	•	6	7	•	•
Anastasie	10	4	2	•	2	•	•	2
Cäzilie, Cecílie	9	•	3	•	2	4	•	•
Juliana	8	•	3	•	5	•	•	•
Luzia, Lutsia	8	•	3	•	•	2	3	•
Clara, Klara	7	3	•	•	•	2	2	•
Sophia	6	2	•	•	•	2	2	•
Hedwig	6	•	2	2	•	•	•	2
Franziska	5	•	3	•	•	•	•	•
Rosalie	5	•	2	•	•	3	•	•
Catharine	4	•	3	•	•	2	•	•
Stephanie	4	•	•	•	2	4	•	•
Wilhelmine	4	•	•	•	2	•	•	2
Anka	2	2	•	•	•	•	•	•

komunikaci jen „mezi sebou, v rodině, mezi přáteli apod.“ Tak žena jmenující se oficiálně *Marie Dluhošová* může nést mazlivé jméno *Maryka, Maryk, Maryč, Maryčka*, kdysi i *Mařa, Maruna* a jiná nebo *Marie* se zkrátí o první slabiku na *Ria* – a velmi vzácně zbude jen *Ika*. U generací, které ještě zažily doby „prajské“ nebo válečné, uslyšíme i *Marichen, Maril, Marilka*, což jsou podoby přijaté z němčiny (v *Marilka* v kombinaci s českou příponou *-ka*). Tím jsme naznačili jev, který se v Česku nikde jinde nevyskytuje, tj. vázanost oficiálních podob rodných jmen do roku 1920 a během 1938–1945 výlučně na němčinu, která byla v té době úředním jazykem. Proto se jméno *Bohumil* za války přeložilo na *Gottlieb, Rudolf* se muselo psát *Rudolph* atd. Avšak rovina neoficiálních jmen zůstala téměř v úplnosti zakotvena v domácím českém nářečí (s výjimkou rodin německých nebo těch, kteří se za Němce pokládali). Příklady koexistence češtiny a němčiny

1945. Jazykem celé sféry vlastních jmen, tj. roviny oficiálního i neoficiálního pojmenování osob, se stala čeština.

Problematiku rodných jmen, jejich vývojových proměn, způsobů tvoření mazlivých podob, pojmenování vdaných žen a užívání jmen v běžné komunikaci sledujeme na Hlučínsku dlouhodobě, a to i z hlediska vztahu jevů českých a německých. Činili jsme tak jednak jako součást systematických terénních výzkumů nářečí a pomístních jmen (od 1958 do konce 80. let, ojediněle i později), jednak v souvislosti s archivními bádáními (1965–1970). Podrobný materiál byl získán v Hošťálkovicích, odkud pocházím.

Kromě rozsahu a proměn repertoáru rodných jmen samotných jsem pozornost věnoval i tomu, co obyvatelé Hlučínska o svých jménech soudí, jakou jim přikládají úlohu v každodenním užívání a v jejich názorovém světě vůbec. Obecně platí mínění, že se

názory v té věci liší především podle generací, podle povědomí o místní lidové kultuře a o tradičních společenských normách a podle bývalé koexistence češtiny a němčiny. Nejstarší generace chápou rodná jména stále ještě v souladu s normami tradičních sociálních vztahů – jméno je jevem, který jeho nositele spíná s rodiči, rodinou; rodné jméno si zasluhuje úcty a vazba s rodinou se vyjadřuje děděním jména zvláště po otci, což se cení u ženských jmen vzniklých přechýlením mužských (Stephan > Stephanie, Paul > Pauline). Tento názor je vlastně odrazem starého stavu, kdy oficiální podoba jména byla německá. Repertoár zejména ženských rodných jmen byl považován za víceméně neměnný a jeho rozšíření o nová jména byla pokládána za pronikání cizího do místní společenské kultury. Názorně to lze vyčíst z přehledu materiálu v následující části. Střední generaci, která němčinu už neovládá, je tento postoj cizí. Pozoruhodné je to, že pojetí repertoáru jmen jako něčeho stabilního dotvrzovali lidé starších generací nezářka poukazem na souvislost s náboženstvím nebo lidovou slovesností: *Fšudže mače u nas same ty Maryje, dy to je Matka Krystusa, ni?* (Bobrovniky, Kozmice, Štěpánkovice) *Onej byo (= jmenovala se) Jozefa, viče? A fater její dycky poojedali, že jak je ten Jozef, ten tačyk od Pana Ježíša stolař, tak un že tež. I dláteho (= a proto) je sem Jozefa.* (Ludgeřovice) Vesnice se navzájem škádřivaly, ve které jsou vzdělanější. *Tuž u nas, to už každe džěčo vjedžěho o fligrach (= o letadlech). Ale co či tam za lesem? Nice! Tu vam raz lečy od Lihotky kole Oáry fliger. A jedna matka se od hruzy lekně, kajže ma ty sfoje džěčy. Honem do zahrady a křyčy: „Maryčka, Neška, čapniče se fest na zem, fliger lečy!“* Toto žertovné vyprávění jsme slyšeli kromě Hošťálkovic ještě v Bobrovnikách, Kozmicích, Chuchelné a v Píšti. Vždy se v něm vyskytují jen dívčí jména: *Maryka* nebo *Maryčka* na prvním místě, na druhém *Neša, Neška, Ana* a v Kozmicích bylo ještě třetí *Julka*. Podívejte se nyní výše na přehled jmen. A s překvapením zjistíte, že jde o ženská jména s nejvyšším počtem výskytu. Folklorní úsloví je tak vyjádřením ustáleného faktu onomastického, integrovaného do norem lidové kultury Hlučínska.

Následující přehled je příkladem vývoje repertoáru a výskytu ženských rodných jmen v Hošťálkovicích, jak byla pro léta 1875–1907 zaznamenána v *Geburts-Haupt-Register des Königlich Preussischen Standesamtes Hoschialkowitz im Kreis Ratibor*. V době excerptce (1965–1967) byl tento „Hlavní registr narození Královskopruského matričního úřadu v Hošťálkovicích. Okres Ratibor“ uložen ve Státním archivu Opava.

Přehled je uspořádaný do sedmi časových skupin,

v nichž se číselně vyjadřuje užití (frekvence) daného rodného jména. Aby nebyl přehled příliš rozsáhlý, nejsou do přehledu zařazena jména vyskytující se v dané časové skupině jen jednou. Jsou dvojího druhu: jednak jména zcela ojedinělá, nikdy se neopakující (*Cyrilka* 1883, *Ludmila* 1886, *Florentina* 1890), jednak jména, která vešla v užívání až později (např. *Pauline* 1884 1x–13x ve skupině 4, 5). Varianty jmen se v přehledu necitují.

Zápis *Anka* je vzácný: je to česká mazlivá podoba k *Anna* a doklad, že do úředního zápisu, který musel být německý, bylo vepsáno jméno v české nářeční podobě.

Z přehledu lze vyčíst především to, že *Marie* a *Anna* jsou nejužívanějšími jmény podobně, jako tomu bylo v celočeském prostředí do poloviny 20. století. Spolu se jmény *Agnes* (po 1920 *Anežka*) a *Emilie* tvoří jádro repertoáru rodných jmen žen na Hlučínsku. V přehledu se jako proces obohacování repertoáru jmen odrážejí proměny společenského života z konce 19. a počátku 20. století. Další vývojové tendence jsme pozorovali v souvislosti s výzkumem nářečí. Tak např. rodná jména žen generací po roce 1920 navazují na tradici rodičů (*Anna, Marie, Terezie, Alžběta* atd.), jednak se (avšak jen řídce a v závislosti na vzdělanostní úrovni) počínají objevovat jména prokazující spojení s češtvím (*Ludmila, Jarmila, Božena, Drahomíra* aj.). V širší veřejnosti byla ale chápána jako odklon od domácí tradice. V oblibě stále zůstávala jména německá (*Elisabet, Pauline*), proto se přejímala i nová (*Annemarie, Beatrix, Elfriede, Hildegard, Lieselotte, Mathilde* aj.). Síla domácího českého dialektu se projevila tak, že mazlivé podoby měly vždy (i za druhé světové války) formu českou: *Edeltraud = Truda, Trudka, Trudečka, Trudanka; Hildegard = Hilda, Hildačka, Hildečka; Elisabeth = Eli, Elza, Elzka*, ale i *Beta, Betyna* atd.

Vše, co mohlo být v tak krátkém textu popsáno, lze velmi dobře pozorovat v rámci jakékoliv rodiny a blízkého příbuzenstva. U nás v Hošťálkovicích to z matčiny i otcovy strany vypadá s „dževušy menoma“ takto:

Stařenka *Marianna Šramčena* (*1864) dala v letech 1900–1907 život dcerám *Marii, Elisabeth (Beta, Betka)* a *Sophii (Zofi, Zofija)*. A jména jejich vnuček jsou: *Marie* 3x, *Anna* 2x, *Anežka, Cecilie, Hildegard, Elisabeth, Edeltraud, Helga*.

Stařenka *Agnes Rzeha* neboli *Neša Řehufka* (*1861) porodila mezi lety 1884 až 1903 dcery *Marii, Annu, Julianu, Agnes, Marthu, Klaru, Cecilii (Cilku)* a *Emilii*. Její vnučky se jmenovaly *Anna* (3x), *Marie* (4x), *Agnes* (2x), *Anežka* (3x), *Hildegard, Gertruda, Libuše* (otec z Valašska).

V mladých generacích se jména ničím neliší

od dnešních zvyklostí a módních vln. Děvčata z Hlučínska se už jmenují např. *Jarmila, Vladimíra, Věra, Jiřina, Helena, Ivana, Simona, Dana, Šárka, Lucie, Darja, Andrea, Romana, Denisa, Natalie, Bára, Sandra, Nellá* atd. Jen sem tam se ještě slyší *Marie, Anežka, Anna, Tereza*. Tradiční repertoár jmen se téměř zcela proměnil, výběr jmen není už vázán na tradiční venkovský

život spjatý na Hlučínsku s lidovou kulturou. Úplně zmizelo dávání jmen původu německého (kromě módního *Nicolaus* a *Tobias*). Cizí jména teď putují k nám z jiných prostředí a jazyků.

Važme si našich vlastních jmen. Ne proto, že je musíme mít, ale proto, že patří k vědomí domova a zakotvenosti života mezi lidmi. A nesou paměť o Hlučínsku.

Jubileum Niny Pavelčikové

Jan Gromnica

9 / 2019 / 1

manželství. Otec působil ve Veselí nad Moravou jako zvěrolékař, přičemž maminka vedla domácnost a vypomáhala mu vedením záznamů ve veterinární praxi. Nacisté maminku jakožto Židovku ze smíšeného svazku na konci války povolali do pracovního tábora, ale ta se mu vyhnula a poslední měsíce války se musela ukrývat. Holocaust se dotkl také širší rodiny Reinerových.

V září 1945 nastoupila Nina docházku do základní školy ve Veselí a po jejím ukončení začala chodit na jedenáctiletou střední školu v Kyjově. Už od dětství tíhla k historii, mimo jiné i díky tatínkovi, kterému dějiny byly koníčkem a měl v nich přehled. Její touhou bylo už tenkrát přednášet na vysoké škole, což jistě nebyl typický dívčí sen a ve své době se jevil, s ohledem na malý podíl žen v akademickém prostředí, jako velmi smělý. Když k tomu připočteme původ z „buržoazní rodiny“, není divu, že na studium filozofie a historie na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně nebyla i přes dobrý prospěch přijata. Z toho důvodu se vydala na Vyšší pedagogickou školu v Opavě,

kteřou úspěšně absolvovala v roce 1958. V dalších letech učila na základních školách na Horňácku (v Lipově a ve Velké nad Veličkou) a brněnskou univerzitu vystudovala dálkově. Poté pracovala v Oblastním muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně (někdejší Gottwaldově), odkud přešla v roce 1966 do Slezského ústavu ČSAV v Opavě, jemuž tehdy šéfoval historik Otakar Káňa. Právě v tomto období se setkala s problematikou dějin Hlučínska, k níž jubilatku přivedly mimo jiné i zjednodušující a odsuzující řeči některých laiků o kolaborantech a zrádcích. Věnovala regionu několik článků a studií se zaměřením na období první republiky a druhé světové války, ve kterých se zabývala postoji místního obyvatelstva v přelomových okamžicích. Vedle archivních pramenů, kterých bylo k tématu pomálu, využívala už v této době výpovědi pamětníků, ke kterým si vždy dovedla najít cestu. Pro své názory během obrodného procesu byla v roce 1970 vyloučena z KSČ a později jí nebyla prodloužena pracovní smlouva. Pracovala proto mimo obor a dílčí studie či články mohla vydávat jen pod záštitou jiných nebo pod pseudonymem.

Teprve po roce 1989 (po rehabilitaci) se mohla bez zábran věnovat otázkám spojeným s hlučínským regionem, tj. s národnostními postoji jeho obyvatel, irendenty, ideologického působení nacistického hnutí, členství Hlučíňanů v nacistických organizacích apod. – vyvrátila mj. domněnku, že by nacistický světonázor měl u podstatné části hlučínského obyvatelstva živnou půdu. Aktivní členství a přesvědčení o správnosti této ideologie bylo, jak poukázala, záležitostí jen relativně malého počtu osob. Pomohla objasnit kořeny předválečného příklonu k německví u části obyvatel a prvotní vítání nových poměrů v roce 1938, kteréžto fenomény vzaly brzy za své s průběhem války. Z konkrétních studií jmenujme „Postoje obyvatel Hlučínska

v letech politických zvrátů (1930–1945)“ vydané ve Slezském sborníku v roce 1990 a „K vývoji Opavska a Hlučínska v poválečném období (1945–1948)“ publikované ve sborníku Stránkami soudobých dějin roku 1993 v Praze. Završením zájmu o Hlučínsko bylo redigování sborníku „Hlučínsko v proměnách času“, který Nina Pavelčíková vydala za přispění dalších autorů v roce 1995. Ani ve svých pozdějších studiích věnovaných regionu Ostravska po roce 1945 neopomněla vždy zmínit situaci na Hlučínsku.

Profesorka Pavelčíková zakotvila po sametové revoluci na Filozofické fakultě Ostravské univerzity, kde mezi léty 2003 až 2013 stála v čele zdejší katedry historie.

Dodnes přednáší o československých dějinách, totalitních režimech, etnických menšinách a vede bakalářské, diplomové a disertační práce na témata spjatá s historií našeho regionu. K tomu sama dodává, že poměry v letech nacistické nadvlády, kolektivizace či každodenní život během éry socialismu jsou okruhy, kterým se studenti věnovali a věnovat jistě i nadále budou, neboť ještě mnoho historické materie z Hlučínska čeká na zpracování a její potenciál není vyčerpán. Vzpomínky na profesní i soukromý život zúročí jubilantka v chystaných pamětech a nám nezbývá, než jí do dalších let popřát mnoho zdraví, elánu, životní pohody a chuti do další práce.

Koutské a Zábřežské louky

Adrián Czerník, Radim Lokoč

9 / 2019 / 1

Část jižní hranice Hlučínska je tvořena řekou Opavou. V podstatné délce tohoto bychom v minulosti narazili na psárkové, pcháčové, tužebníkové a místy podmáčené zrašelinělé ostřicové louky přecházející vlužní lesy. Necitlivé vodohospodářské úpravy, průmyslové zemědělské hospodaření, těžba šterkopísku a rozrůstání obcí aměst v posledních sto letech tento prostor velmi zásadně ovlivnily.

Poslední přírodě blízké biotopy – zachovalé ucelené fragmenty podmáčených luk přecházející v měkký luh – můžeme v současnosti obdivovat na území chráněném jako přírodní rezervace Koutské a Zábřežské louky, která zde byla vyhlášena v roce 1973. V současnosti jem nelesním chráněným územím v okrese Opava.

Niva řeky Opavy je zde výrazně plochá s množstvím kanálů a říčních ramen, která jsou v dnešní době již zazemněna (přirozeně zanesena bahnem). Územím protéká potok Štěpánka, který se vlévá do rybníku Nezmar. Severní část území – jižně od hlavní cesty mezi Kouty a Zábřehem – je výrazně zarostlá měkkým luhem (lužní les). Oblast mezi luhem a potokem Štěpánkou naopak tvoří podmáčené louky s mozaikou soliterních stromů, remízků a zarostlých kanálů. Les blíže Koutům se nazývá Olšina a představuje jasanovou olšinu. Velmi podmáčený les s převahou olší najdeme také u Zábřehu. Na tomto místě se v posledních letech velmi intenzivně pase dobytek, což vede k likvidaci některých cenných ploch a mizení ohrožených a chráněných druhů rostlin.

V minulosti pastva probíhala extenzivně (jen pár kusů dobytka na velkých plochách), takže nedocházelo

k tak velkému rozšlapání a vypasení ploch. Byla rozšířená spíše v sušších částech blíže k řece Opavě na nivních psárkových loukách, kde je poměrně utužený půdní horizont. O pastvě v území svědčí několik dochovaných názvů např. Zahradnické pastviny, Chalupnické pastviny u Zábřehu nebo pak blíže k řece Opavě – Pastviska, Smolkovské pastvisko. Rezervace Koutské a Zábřežské louky rok od roku ztrácí svou druhovou bohatost – zejména se jedná o ohrožené druhy rostlin a živočichů (motýli, ptáci) otevřených stanovišť – bezlesí, tedy druhy tzv. staré krajiny, které zde žily, protože jim to umožňovalo poměrně citlivé hospodaření našich předků zhruba do 50. až 60. let minulého století.

V té době převážnou většinu zemědělských pozemků zaujímaly jednosečné či dvojsečné louky, které byly později šetrně dopásané (malé množství dobytka). Pouze v omezeném rozsahu se zde nacházela malá políčka.

Cenná mozaika květnatých luk s osamocenými dřevinami, které poskytují cenný biotop mnoha druhům hmyzu, ptáků a netopýrů.

Zábělník bahenní (*Comarum palustre*) je druhem rašeliníšť a slatinišť, zde jako jedna z mála rostlin z dob posledního zalednění přežil nevhodné hospodaření a úpravy vodního režimu.

Ještě v 60. a 70. letech minulého století byly louky od Koutů až po Zábřeh porostlé desítkami rostlinami suchopýrů, které je zdobily svými bílými chomáčky. Ze dvou druhů zde přežil již jen jeden – suchopýr úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*) v počtu do 10 rostlin.

Čertkus luční (*Succisa pratensis*) – v minulosti se louky barvily do modra kvetoucími čertkusy, dnes je zde jen pár desítek rostlin.

Malá vrba rozmarýnolistá (*Salix rosmarinifolia*) dorůstá maximálně 1,5 m, podobně jako u zábělníku se jedná o druh, který zde přežil z pozdějších dob po zalednění.

Dle leteckých fotografií z roku 1954 lze vidět, že se na celém území současné přírodní rezervace nevyskytovaly téměř žádné skupiny dřevin, vyjma úzkého pruhu kolem Štěpánky, řeky Opavy a roztroušeně kolem drobných kanálů, které zde byly před rokem 1954 vytvořeny. V porovnání se současným stavem nedosahovaly plochy dřevin a křovin ani 1 % současné rozlohy těchto porostů.

V rámci zvláště chráněného území a především části Zábřežských luk byla v 70.–80. letech minulého století provedena nepovolená meliorace luk systémem odvodňovacích kanálů. To umožnilo intenzivně zemědělsky obhospodařovat plochy, zároveň však došlo k likvidaci většiny cenných společenstev rostlin té doby – slatinných a rašelinových luk. S trochou nadsázky lze říci, že nejcennější vegetace a květena této lokality byla na úrovni podhorských a horských rašelinů, jak je známe např. z Rejvízu nebo z některých dalších oblastí Jeseníků, Beskyd, Šumavy nebo Krkonoš. Byly zde zcela vyhubeny druhy, jako jsou např. suchopýr širokolistý (*Eriophorum latifolium*), který svými bílými chomáčky zdobil louky od Koutů až po Zábřeh, ostřice přiblá (*Carex diandra*), tolíje bahenní (*Parnassia palustris*), poloparazitický všivec bahenní (*Pedicularis palustris*), všivec lesní (*Pedicularis sylvatica*), statný a krásně kvetoucí pryskyřník velký (*Ranunculus lingua*), starček potoční (*Tephrosia crispa*), úpolín nejvyšší (*Trollius altissimus*) a řada dalších. Ostatní populace vzácných rostlin, jako je orchidej prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*) nebo hořcům příbuzná

vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*), zde přežívají v jednotlivých exemplářích, přitom se jednalo o rostliny, u kterých jejich počty dosahovaly desítek až statisíců.

V roce 1974 provedlo tehdejší JZD nepovolené hnojení (vápnění) v jádrových částech rezervace, čímž došlo k značnému poškození mokřadních společenstev, neboť rašelinisté mají kyselé pH. Velké množství luk bylo bez náhrady přeoráno či zalesněno.

Řada rostlin vázaných na vyšší hladinu spodní vody přežívala na zamokřených místech. Tato místa absencí důsledného hospodaření (kosení, občasná pastva) velmi záhy zanikla především v důsledku zapojení porostu a sukcesí dřevin olší a vrb. Po opuštění od odpovídajícího hospodaření došlo v místech s přeživšími druhy rostlin k rychlému zarůstání dřevinami.

Zdálo by se, že tímto již lokalita zcela pozbyla svůj ochranný a biologický význam, naštěstí je tomu zcela naopak. I přes takto drastické změny představuje území stále nejcennější nelesní plochu na celém Opavsku a je jednou z mála lokalit, kde se nadále vyskytuje několik vzácných druhů rostlin např. starček poříční (*Senecio sarracenicus*), vrbina kytkokvětá (*Lysimachia thursiflora*), žebratka bahenní (*Hottonia palustris*), ostřice rusá (*Carex flava*), zábělník bahenní (*Comarum palustre*), čertkus luční (*Succisa pratensis*), hájová orchidej kruštíček polabský (*Epipactis albensis*) nebo drobná keříková vrba rozmarýnolistá (*Salix rosmarinifolia*). Poměrně cenné jsou i květnaté psárkové a ostřicové louky, které se zde dochovaly na velkých plochách.

Od roku 2008 do roku 2018 se důsledkem různých socioekonomických změn a dalšího dramatického poklesu v živočišné výrobě přestaly kosit některé louky, čímž došlo a dochází k zarůstání poměrně velkého území mezi Štěpánkou a Olšinou a v západní části Olšiny při severním okraji Podhájské. Také začaly zarůstat velmi cenné louky ve východní části u Zábřehu směrem k fotbalovému hřišti vrbami a náletem dalších dřevin.

V posledních letech, kdy byl s nedostatkem dešťových srážek a suchem zaznamenán značný nedostatek sena, se začaly kosit i dlouho nekosené louky. To ukazuje, že jsou louky jako zemědělské plochy v regionu pro získávání píče stále potřebné, což potvrzuje také fakt, že v roce 1954 bylo na Hlučínsku přibližně 2800 ha luk a do dnešní doby zde zůstalo jen pár desítek hektarů. Z tohoto pohledu je potřeba zachovat na území přírodní rezervace všechny luční porosty a ty zarůstající postupně zbavovat náletu dřevin. Ve spolupráci se zemědělci a s maximálním ohledem na předměty

Luční orchidej prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), dříve naprosto běžná rostlina téměř každé podmáčené louky na Hlučínsku, dnes vzácná rostlina přežívající jen na zhruba 4 ha. V území Koutských a Zábřežských luk roste jen velmi vzácně v počtu několika kusů.

Perletovec kopřivový (*Brenthis ino*) – v území se nachází stále poměrně silná populace tohoto krásného motýla.

ochrany zejména populací lučních bezobratlých – modrásek bahenní (*Maculinea nausithous*) – a ptáků – čejka chocholátá (*Vanellus vanellus*), vodouš rudonohý (*Tringa totanus*) – je pak nutné nastavit takové hospodaření, které bude dlouhodobě udržitelné jak pro zemědělce, tak i pro zachování toho, co zde bylo v minulosti zcela běžné.

Z entomologického hlediska je v současnosti toto území vysoce významné pro výskyt druhů vázaných na podmáčené nelesní a lesní biotopy. Z pohledu praktické ochrany přírody je patrně aktuálně nejceněnější výskyt modráska bahenního a několika druhů nočních motýlů včetně druhů brouků vázaných na travobylinné porosty a dřeviny. Zejména v soliterních věkovitých vrbách lze očekávat i výskyt vzácného páchníka hnědého (*Osmoderma barnabita*).

Z pohledu výskytu ryb je území nejceněnější plochou a de facto jádrovým územím hlavní populace piskoře pruhované (*Misgurnus fossilis*) v povodí řeky Opavy, dokonce přesahující význam evropsky významné lokality Děhylovský potok – Štěpán či Kozmických ptačích luk. Z dalších dříve hojných druhů se ve vodním prostředí vyskytují zbytky populace slunky obecné (*Leucaspis delineatus*), možná i poslední zbytky původní populace karase obecného (*Carassius carassius*). Potvrzení jeho výskytu však bude možné až po provedení genetických testů odchycených jedinců.

Na území a v jeho blízkém okolí byl zaznamenán přímý výskyt několika druhů obojživelníků – čolka obecného (*Lissotriton vulgaris*), ropuchy obecné (*Bufo bufo*) a zelené (*B. viridis*), skokana zeleného (*Rana klepton esculenta*) a štihlého (*R. dalmatina*), rosničky zelené (*Hyla arborea*), skokana skřehotavého (*Rana ridibunda*) a krátkonohého (*R. lessonae*). Z plazů byly na území pozorovány ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*), ještěrka obecná (*Lacerta agilis*) a užovka obojková (*Natrix natrix*). Pro obojživelníky je

potřeba v území budovat mělčí zvodnělé tůně, neboť jejich počty jsou závislé na vodních plochách bez přítomnosti ryb nebo pouze s minimem ryb.

Celkem bylo na území zaznamenáno 95 druhů ptáků, z nichž je významnější výskyt bahňáků – čejka chocholátá, bekasína otavní (*Gallinago gallinago*), vodouš rudonohý (*Tringa totanus*) a kdysi poměrně hojný chřástal polní (*Crex crex*). Na území žijí další zvláště chráněné druhy např. bramborníček černohlavý (*Saxicola torquata*), bramborníček hnědý (*S. rubetra*), kopřivka obecná (*Anas strepera*), krkavec velký (*Corvus corax*), lejsek šedý (*Muscicapa striata*), moudivláček lužní (*Remiz pendulinus*), slavík obecný (*Luscinia megarhynchos*) nebo tuhýk obecný (*Lanius collurio*), či tuhýk šedý (*Lanius excubitor*).

Na území a v jeho blízkém okolí byl zaznamenán přímý výskyt celkem 21 druhů savců, další čtyři druhy se vyskytují jen velmi pravděpodobně. Z nejvýznamnějších je to bobr evropský (*Castor fiber*). Nelze vyloučit výskyt stromových netopýřů v rámci celé lokality (staré stromy s dutinami), neboť inventarizační průzkum zde nikdy nebyl prováděn.

Drobná ostřice rusá (*Carex flava*), její výskyt na Hlučínsku je zaznamenán již pouze ve třech lokalitách.

Páření modrásků bahenních (*Maculinea nausithous*) na živné rostlině krvavci totenu (*Sanguisorba officinalis*) na bývalé skládce u Kravař-Koutů. Počet motýlů klesl na jednotlivé exempláře vlivem nevhodných termínů plošné seče. Modrásek potřebuje jedno- či lépe dvousečné louky s termínem první seče do 10. 6. a druhé seče od 1. 9. do 30. 9. Zcela klíčovou podmínkou je povinnost vynechat při první seči neposečené plochy od 15 % do 20 % rozlohy dílu půdního bloku.

Koutské a Zábřežské louky představují na intenzivně zemědělsky obhospodařovaném Hlučínsku a Opavsku velmi významné území. I přes dramatické změny a nezvratné zásahy nadále poskytují útočiště celé řadě vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů, kteří byli v minulosti hojní či běžní v krajině celého

regionu. Významné jsou také pro běžné druhy zvěře a vytváří zde jakousi klidovou komoru i pro lovnou zvěř. Území dnes rovněž plní nezastupitelnou funkci při ochraně a jímání zdrojů povrchové i podzemní vody, a stává se tak velmi důležitou zásobárnou a zdrojem vody malého vodního koloběhu Hlučínska.

Louka hříšné roby – pověst z Oldřišova

Anna Malchárková

9 / 2019 / 1

Louka mezi Oldřišovem a Služovicemi rozkvetla do pestrobarevných tónů s trsy bílých kopretin, červených kohoutků a šťavnatého jetele. Vysoká tráva byla po dešti mokrá a jen se čekalo, až vysvitne slunce a oschne. Majitel velkého statku, pan Blahut, sám obcházel louku a zvažoval, kdy začít kosit. Nenechával za sebe rozhodovat správce, ale kdy kosit, zasít nebo sklízet určoval sám. Nebyl už sice ve věku mladého muže, ovdověl, vlasy mu zbělely a neduhy sužovaly tělo, ale rozum měl dobrý. Pár dní vždy proležel v posteli, ale povinnost ho vždy postavila na nohy. Hospodářství mu vzkvétalo, čeládka se u něj měla dobře a truhlice se plnily zlatáky.

V době senoseče byl od rána v jednom kole a sám dohlížel na sušení sena. V poledne ho už přemohla únava a musel usednout na kraj louky. Odpočíval a pozoroval hbité pohyby děvčat s hráběmi. Zdálo se, že všechny stejné, až na jednu. Vybočovala z řady svou výškou a lesklými vlasy. Zahledl se na ni. Byla tak krásná a tak mladá, štíhlá jak dobře rostlá břízka, při práci přímo tančila a zvonivě se smála. Vlnité hnědé vlasy měla spleteny do copů, rozepnutou halenu a jeden cíp sukničky vyhrnutý až k pasu. Všimla si pohledu pána a mile se usmála. Od práce pořád zvedala hlavu, pokukovala po něm, a když ji pak zavolal k sobě, celá se rozzářila: „Jsem Markyta,“ představila se, hluboce se uklonila a starý pán se najednou cítil jako mladík.

Zakoukal se do zelených očí, milého úsměvu a rtů plných pochval a lží. Zamilovaně naslouchal, když se k němu přitulila a mile mu lichotila: „Jsi tak moudrý a velkorysý, ani věk ti nedokáže ubrat na kráse. Mám tě ráda takového, jaký jsi.“ Nechal se ukolébat chválou a ješitně věřil krásným slovům chudého děvčete z chalupy. Toužil ji mít stále u sebe a nabídl jí sňatek. Nerovné manželství mnoha lidem nedávalo spát. Nejvíce však vadilo zdejšímu faráři, který za svazkem viděl jen dívčinu vypočítavost. Zavolal si Markytku

na faru a varoval ji: „Rozvaž si to dobře, spěchem nic neurychlíš. Je starý a nemocný a ty jsi k němu moc mladá. Snad nepočítáš s tím, že budeš brzy vdova?“ „Pane faráři, já si ho stejně vezmu. Potkalo mě štěstí, sňatkem budu dobře zajištěna. Když bude nemocný, tak ho uložím do postele a přikryju peřinou. Zbytečně mi domlouváte!“ trvala na svém. „Vidím, že toužíš jenom po penězích. Co naplat, zde ani Bůh, ani moje slova nic nezmůžou. Tak se budu za tebe alespoň modlit, abys svému muži byla věrnou ženou. Ale běda ti, budeš-li nevěrná. Pak tě trest nemine! Budeš prokletá a svou vinu si poneseš do konce časů.“ Markyta jen mávla rukou, varování faráře jí šlo jedním uchem tam a druhým ven. Za čtrnáct dnů se stala vdanou paní a z chalupy se odstěhovala do velkého domu. Markyta, chudé vychytralé děvče, které najednou zbohatlo, nebylo upřímné. Ty její krásné zelené oči byly uhrančivé, ale falešné jako ty kočičky. Na nemocném muži jí vůbec nezáleželo, viděla jen velký dům, dostatek jídla, krásné šaty a čeládku, které může poroučet. Líbila se svému starému muži, který ji velmi miloval, ale také mužům mladým, s kterými laškovala. Neuplynul ani rok od svatby a pánovi se doneslo, že ho žena podvádí. Nevěřil řečem, věřil své ženě, která ho přesvědčila, že lidé jen závidí a pomlouvají.

Zrovna po žních se u pána ozvaly neduhy stáří a ulehl. Přes den, kdy se o něj žena starala, se mu stonalo dobře, ale večer, když osaměl, se mu vždy přitížilo. Neustále ji volal a vyžadoval si její přítomnost. V ten osudný večer mu Markyta rozsvítila petrolejku a někam odešla. Neodpovídala na zavolání, neukázala se, a tím donutila Blahutu vstát z postele a jít ji hledat. V domě ji nenašel, ale zahlédl ji z okna. Stála před stodolou, obezřetně se rozhlížela a pak rychle vešla dovnitř. Už se chtěl vrátit znovu do postele, když vtom zahlédl mladého syna hospodského, jak otevřenými vrátky vběhl za ní. „Co ten tam má co pohledávat?“ řekl si, sebral všechny síly a šel se podívat.

Přistihl svou nevěrnou ženu přímo při činu a nezmohl se na nic. Zklamání, žal a hanba mu ovládly mysl a on v tu chvíli neviděl žádné východisko. Bez ní žít nemohl a s ní už také ne. Ještě ten večer se rozhodl k zoufalému činu. Odešel ze svého domu, odešel od své nevěrné Markyty a v lesíku u louky se na stromě oběsil. Pána pochovali, Markytu však lidé proklínali a vinili za jeho smrt. Od toho osudného večera však zmizela a nebyla nikde k nalezení.

Až po nějakém čase lidé vidávali po louce pobíhat ženštinu. Byla znetvořená, ale byla to prý Markyta. Dříve tak krásné ženě zčernal obličej i ruce, vlasy měla jako koudel a jen nohy zůstaly bílé. Takto poznamenaná pobíhala po louce křížem krážem a modlila se Otčenáš... Na prsou jí visel růženec s velikým ohnivým

křížem, při každém pohybu ji bodal a pálil přímo do zrádného srdce. Přeběhla louku až do lesíku k místu oběšence, vrátila se a znovu pobíhala sem a tam. Nemohla se zastavit, pohánělo ji zlé svědomí v podobě ohnivé koule.

Za nevěru, která byla příčinou smrti jejího milujícího muže, přišel zasloužený trest. Je odsouzená běhat po louce, dokud se nenajde někdo, kdo prolomí její prokletí. Má to být mládenec, který ještě nepromluvil s děvčetem. Ten jí musí sejmout z krku růženec, zavést ji na místo oběšence a pak se s ní pomodlit. Může to být i dívka, která se vyhýbá chlapcům a myslí jenom na Boha. Avšak takový mládenec ani dívka se dosud nenašli, a tak je Markyta zakletá dodnes. Pokud půjdete někdy okolo, možná ji na louce uvidíte i vy.

Pečetidlo města Dolní Benešov

Ondřej Haničák

9 / 2019 / 1

Oblast Hlučínska se dnes může pyšnit dvojicí měst, která mohou být současně označována jako města historická. Pomineme-li Sudice, které byly povýšeny na městečko na prahu raného novověku a dnes městským statutem nedisponují, a Kravaře, které se naopak staly městem až ve druhé polovině 20. století, vybyde nám nejen samotný Hlučín, ale také Dolní Benešov. Nejasné počátky posledního ze jmenovaných sídel bývají spojovány s osobou Beneše ze Cvilína, člena družiny a spolubojovníka českého krále Přemysla Otakara II., zesnulého v roce 1265. Dolní Benešov, zmiňovaný písemnými prameny v roce 1281 a později roku 1312, byl založen na severní výspě Moravského markrabství. Oblast byla nejpozději od roku 1220 nazývána Opavskou provincií a roku 1318 se dočkala povýšení na autonomní Opavské knížectví, které bylo s panovníkem a dalšími zeměmi České koruny spojené relativně volným lenním svazkem. Sídlo se záhy stalo rovněž centrem samostatného panství, které od konce 14. do počátku 16. století měli v držení páni z Drahotuš. V roce 1493 byla z popudu Beneše z Drahotuš uherským a českým králem Vladislavem II. Jagelonským v Budíně vydána listina, v níž zeměpán benešovským měšťanům garantoval nejen právo pořádat výroční a týdenní trh, ale také jim udělil znak a právo pečeti zeleným voskem. Dle dikce dokumentu Dolní Benešov dostal do svého znaku „štitku držící plotici v ústech v štítu v poli červeném“, odkazující k četným rybníkům v bezprostředním okolí města. Pravdě-

Stříbrné pečetidlo (typář) města Dolní Benešov, 1593, Slezské zemské muzeum, foto Luděk Wünsch; Pečetní plocha a profil sklopného křídla pečetidla města Dolní Benešov, 1593, zrcadlově obráceno, Slezské zemské muzeum, foto Luděk Wünsch

podobně nedlouho poté si představitelé Dolního Benešova nechali vyrobit první pečetidlo (neboli typář), jímž stvrzovali platnost vydávaných dokumentů. Tento nejstarší, dnes neznámý typář byl užíván k pečeti písemností prokazatelně ještě v 18. století. Jeho prostřednictvím zástupci města stvrzovali například ještě ve 20. letech 18. věku akta takzvaného Karolinského katastru, který sloužil jako podklad k výpočtu zdanění majetku dolnobenešovských měšťanů. Již na tomto pečetidle byl uplatněn městský znak, který na rozdíl od řady jiných měst a obcí nebyl odvozen od heraldického znamení lenního pána, nýbrž byl definován výše zmíněným znakovým privilegiem Vladislava II. Znaková figura štiky držící v tlamě plotici byla vyvedena na lehce vykrojeném kolčím štítu.

Obálka publikace „K dějinám Dolního Benešova v okrese Ratibořském“ z pera B. Schneidera, reprofoto Ondřej Haničák

Perokresba reprodukcíjící otisk pečetidla v publikaci „K dějinám Dolního Benešova v okrese Ratibořském“ z roku 1906, reprofoto Ondřej Haničák

Kruhové pečetní pole dotvářela dvojice linek, mezi nimiž probíhal latinský majuskulní opis S(igilum)+OPPIDI+BENESSOW. Městský znak byl rovněž užít také na mladším pečetidle, které si nechali Dolnobenešovští zhotovit až na sklonku 16. století. To se však na rozdíl od dalších typářů a razítek města Dolní Benešov zachovalo dodnes. S existencí pečetidla byli obeznámeni německy píšící badatelé závěru 19. a počátku 20. století zabývající se komunální heraldikou.

K autorům zmiňujícím pečetidlo ve svých textech patřil také Bruno Schneider (1863–1935). Rodák z Nekázanic (dnes polské Niekazanice) byl po studiu teologie ve Vratislavi v roce 1887 vysvěcen na kněze. Po epizodické službě kaplana v Hati působil rovněž jako kaplan v Hlučíně a od roku 1895 se stal farářem v Dolním Benešově, kde také po roce 1914 zastával úřad děkana hlučinského děkanátu. Bylo to nejen rodinné zázemí v Nekázanicích, obývaných v období před první světovou válkou převážně Moravci, tedy slovanským etnikem žijícím v pruské části Slezska a hovořícím moravským dialektem, ale patrně též léta středoškolských studií v Hlubčicích a kontakty s dalšími buditeli národního uvědomění slovanského etnika

Hlučínka, které ovlivnily postoje a intelektuální orientaci mladého kněze, projevující se mimo jiné také na poli regionální vlastivědy. Výrazný zájem o regionální dějepisectví pozitivistického ražení prozrazuje rukopisná pamětní kniha farnosti Dolní Benešov, obsahující Schneiderem zpracovanou jak část retrospektivní, představující dějiny farnosti od středověkého období, tak letopiseckou, pojednávající o autorově současnosti, konkrétně o rozmezí let 1902–1935. Další Schneiderovy dějepisné práce se dočkaly také publikování. Kromě jeho v češtině publikovaného pamětního spisu z roku

1904, věnovaného stoletému jubileu svěcení kostela sv. Floriána v Kozmicích, zmiňme především Schneiderův příspěvek k poznání dějin Dolního Benešova, vydaný péčí Hornoslezského dějepisného spolku v roce 1906 v Opolí. Součástí závěrečné kapitoly bylo také kresebné vyobrazení pečeti, zhotovené právě mladším, na fotografiích prezentovaným typářem. O shodě svědčí nejen velikost a podoba pečetního obrazu, ale také reprodukováný letopočet 1593. Datace ovšem není součástí pečetního obrazu, nýbrž je vyrytá na rubové straně samotného pečetidla. Snad nebylo rovněž zcela bez významu, že vznik pečetidla dělilo od výše vzpomenutého královského privilegia rovných sto let.

O tom, že mladší, na fotografiích prezentovaný typář byl vyroben v závěru 16. století, svědčí nejen uvedené datování, ale také stylizace samotného pečetního obrazu. Renesanční ornamentice je poplatná zejména dekorativní kartuše štítu s městským znakem v samotném pečetním obrazu, která je stylizovaná do podoby zavíjeného ornamentu. Opis byl opět proveden majuskulním písmem. Nápis *S(igilum)*URBIS*BENESSOW byl tentokrát po vnějším obvodu lemován obrubou vavřínového věnce. Výpravné provedení stříbrného typáře, zhotoveného z drahého, na opotřebení relativně choulostivého kovu, napovídá, proč bylo k pečetění běžné agendy ještě v 18. století užíváno starší pečetidlo. Odpověď skýtá konstrukce mladšího pečetidla, u nějž bylo namísto pevného madla využito dekorativní sklopné křídlo členitější profilace, opatřené gravírováním ornamentem. V raném novověku se k pečetění běžné agendy užívalo pečetního laku, často také byla z hlediska zajištění větší trvanlivosti pečeť upevněna pod papírovým krytem. K otisknutí pečetního obrazu bylo nutné vyvinutí značného tlaku, často vyvinutého za pomoci úderu do madla typáře. To však v případě prezentovaného pečetidla vzhledem k jeho konstrukci nebylo možné. Rovněž na opotřebení choulostivé stříbro nebylo k častému užívání příliš vhodné. Tímto můžeme též vysvětlit, proč dnes neznáme listiny či jiný písemný materiál, který by byl otiskem tohoto pečetidla stvrzen. Již v době vzniku pečetidla jej Dolnobenešovští užívali patrně jen zřídka, pravděpodobně pouze při slavnostních příležitostech, jakými mohlo být například udělování měšťanského práva.

B. Schneider si byl dobře vědom jak finanční hodnoty tohoto artefaktu, tak jeho historického významu úzce provázaného s historií širšího Opavska. V prosinci roku 1915 získalo pečetidlo od B. Schneidera opavské uměleckoprůmyslové Muzeum císaře Františka Josefa pro umění a řemesla. O motivaci Schneiderova jednání můžeme dnes pouze spekulovat. Předmět byl patrně

Znakové privilegium města Dolní Benešov vydané králem Vladislavem II, 1493, Státní okresní archiv Opava, reprofoto Kateřina Žemličková

až do počátku 20. století kontinuálně deponován v Dolním Benešově. K jeho předání do muzejní sbírky mohla B. Schneidera motivovat komplikovaná situace v období první světové války. Již z počátku válečného konfliktu byly jak v Rakousku-Uhersku, tak v Německé říši organizovány vlastenecké sbírky kovů. Výtěžek z těchto sběrů měl jednak saturovat nedostatek pro válečný průmysl klíčových drahých kovů, jednak prostřednictvím prodeje drahých kovů z majetku občanů podpořit chřadnoucí ekonomiku. Drahé kovy, nevyjímaje ani historicky cenné zlaté a stříbrné mince, byly občany odevzdávány dobrovolně. Tento akt byl vnímán jako projev patriotismu a loajality vůči státu. Nevole mohla být vnímána jako pravý opak. Snad právě proto B. Schneider zvolil tezauraci pečetiidla ve sbírce muzea v sousedním Rakousku-Uhersku (Dolní Benešov stejně jako zbytek Hlučínska byl tehdy ještě součástí Německého císařství) a dle zápisu v evidenčních materiálech muzea si výslovně vymínil, aby jméno původního vlastníka typáře nebylo v dané době zveřejněno.

Na základě zápisů z farní kroniky víme, že B. Schneidera k opavskému prostředí poutaly četné osobní

vazby. Volba opavského muzea je pochopitelná nejen vzhledem k historickým souvislostem artefaktu, ale rovněž ke geografické vzdálenosti Opavy. Připomeňme, že muzea v Ratiboři, Katovicích či Rybníku neexistovala. Teritoriálním záběrem a sbírkotvorným profilem jistě nebyla pro uložení artefaktu vyhovující ani oblastní a městská muzea v Opolí, Nyse nebo Hlubčicích. Pro přijetí typáře do sbírky opavského uměleckoprůmyslového muzea však byla rozhodná řemeslná kvalita jeho zpracování. Tehdejší ředitel instituce a kustod jeho sbírek Edmund Wilhelm Braun (1870–1957) se právě v době před první světovou válkou a v jejím průběhu intenzivně zabýval regionální uměleckořemeslnou produkcí. Typář tedy v muzejní kolekci reprezentoval především domnělou práci opavských zlatníků renesančního období.

Páter Bruno Schneider, výřez z úmrtního oznámení, 1935, Slezské zemské muzeum, reprofoto Miroslava Suchánková

Artefakt byl vnímán jako svého druhu šperk či drobné dílo užitého umění. Tomu odpovídalo jeho ocenění na dvě stě zlatých, které bylo zhruba dvacetinásobně vyšší než u soudobých akvizic běžnějších obecních či cechovních pečetidel, zhotovených nejčastěji z mosazi. Šťastnou shodou okolností stříbrné pečetidlo v muzejních depozitářích přečkalo veškeré zvraty 20. století včetně dramatického závěru druhé světové války a dnes je součástí kolekce pečetidel historického pracoviště Slezského zemského muzea. Vedle typářů dřívě samostatné obce Dlouhá ves (dnes části Hlučína) a Třebomi představuje dolnobenešovský exemplář třetí známé dochované obecní pečetidlo z oblasti Hlučínska. Z této trojice je pak typář města Dolní Benešov jednak nejstarší, jednak nejnáročněji zpracovaný. Díky zájmu a obětavosti B. Schneidera a dalších zainteresovaných muzejníků se touto památkou můžeme v muzejních expozicích těšit i dnes, a to jak v našem regionu, tak daleko za jeho hranicemi. Tento artefakt bude ještě letos svědčit o umu opavských kovotepců a ambicích představitelů dolnobenešovské městské samosprávy konce 16. století na široce koncipované výstavě, zasvěcené šíření městského práva v západní, střed-

ní a východní Evropě, realizované vzhledem k tématu této výstavy více než příhodně právě v německém Magdeburgu.

Literatura a prameny:

- Knötel, Paul: *Die Städtewappen Oberschlesiens*. Tarnowitz 1894.
Kuča, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996.
Müller, Karel: *Pečeti a znaky obcí na Hlučínsku*. Kravaře 1999.
Müller, Karel – Štarha, Ivan: *Znaková privilegia měst, městeček a vsí na Moravě a ve Slezsku*. Brno – Opava 1995.
Saurma von Jeltsch, Hugo: *Wappenbuch der schlesische Städte und Städtef.* Berlin 1870.
Schneider, Bruno: *Zur Geschichte von Beneschau im Kreise Ratibor. Sonderabdruck aus der Oberschlesischen Heimat*. Oppeln 1906.
Státní Okresní archiv Opava, fondy:
Archiv obce Dolní Benešov (1493–1945)
Farní úřad Dolní Benešov (1766–1998)
Okresní úřad Hlučín (1920–1938)
Zemský archiv v Opavě, fond:
Josef Gebauer (1942–2004)
Slezské zemské muzeum:
Historické pracoviště, inv. č. C-T/99

Čeněk Skrbek, četnický velitel v Hlučíně

Ivana Kolářová – Ondřej Kolář

9 / 2019 / 1

Major Skrbek na hlučínském náměstí, SOkA Opava

Hlučínsko (spolu s územím tzv. Českých Rakous v jižních Čechách) patřilo k nemnoha územím Českých zemí, kde musela být po roce 1918 struktura státních bezpečnostních orgánů vybudována zcela od nuly. Zatímco na většině území mohla nová republika navázat na starší rakousko-uherskou organizační strukturu, v případě nově připojených příhraničních teritorií bylo nutno vytvořit systém státní kontroly „z ničeho“.

V případě Hlučínska již záhy po jeho přivtělení k ČSR v únoru 1920 bylo v Hlučíně zřízeno okresní četnické velitelství. Do jeho čela se postavil Čeněk (Vincenc) Skrbek. Četnický důstojník, který spojil 15 let života s Hlučínskem, se narodil 7. září 1875 v severočeských Podmoklicích v okrese Semily. Mladík z příhraniční české obce nezískal valné vzdělání,

vychodil pouze obecnou školu (ekvivalent dnešního prvního stupně základní školy) a dva ročníky školy pokračovací. Vojenskou službu si odbyl na sklonku 19. století u pěšího pluku č. 74 s posádkou v Liberci. Coby četař c. k. branné moci se roku 1899 přihlásil k četnictvu. V té době šlo o častý postup armádních poddůstojníků, kteří ve vojsku neměli šanci na výraznější kariérní postup.

Službu u četnictva zahájil jako četník na zkoušku ve středomořském Zadaru, po roční zkušební lhůtě se stal „definitivním“ četníkem. První léta služby trávil převážně na dnešním chorvatském a slovinském pobřeží. V daném regionu se četníci z Českých zemí v té době obecně uplatňovali díky znalosti slovan-ských jazyků. Možná již zde došlo k důležitému setkání, jež ovlivnilo Skrbkovy pozdější osudy – ve stejném regionu před první světovou válkou totiž sloužil také Fridolín Stuchlík, rodák ze slezské Hrabyně a později Skrbkův švagr. Stuchlík patřil k nemnoha příslušníkům sboru, kteří se z řadového četníka bez odborného

vzdělání propracovali na pozici vyššího důstojníka. Kariéru ukončil v roce 1934 jako podplukovník a člen štábu Zemského četnického velitelství v Brně.

Konec první světové války zastihl Skrbka, v té době již okresního četnického velitele, v Pule. Šlo o jeden z nejdůležitějších rakousko-uherských vojenských přístavů. Toto strategicky významné zařízení vypovídá o tom, že nadřízení Skrbka vnímali jako schopného důstojníka. Po skončení první světové války se podílel na zajištění repatriace československých občanů z Přímoří. Do služeb mladé Československé republiky pak zkušený četník přešel 27. listopadu 1918, kdy dostal rozkaz ujmout se okresního velitelství ve slezském Bílovcu. Dá se předpokládat, že se o umístění zasloužil jeho švagr Stuchlík, jeden z prvních českých četnických důstojníků zařazených po státním převratu do Slezska.

V den přivtělení Hlučínska k ČSR, 4. února 1920, byl Čeněk Skrbek jmenován okresním četnickým velitelem v Hlučíně. Na dané pozici pak setrval až do svého penzionování v srpnu 1935. V exponované funkci v bouřlivém příhraničním regionu si severočeský rodák záhy získal pověst přísného, pedantského, ale výkonného a schopného strážce pořádku. Ve výročních četnických kvalifikačních listinách byl opakovaně hodnocen jako „vážný, energický, sebevědomý“.

Zejména v prvních letech služby na Hlučínsku se četnický velitel musel vypořádat s řadou problémů. K těm patřila agitací a výzvědná práce proněmeckých organizací, stejně jako dopady nepokojů v sousedním německém Horním Slezsku, zmítaném hraničními spory s Polskem. Slabě střežené hranice přecházely skupiny lupičů a pašeráků. Až po rozdělení Horního Slezska mezi Německo a Polsko na podzim 1921 se situace začala pozvolna zklidňovat.

Hlučínské četnictvo ovšem muselo svádět boje také „na domácí frontě“. Do jeho kompetencí výrazně zasahovala státní policie, zejména po vzniku tzv. Velké Ostravy roku 1924, kdy ostravské policejní ředitelství začalo přebírat kompetence nad částí Hlučínska. Pravomocí obou složek státního bezpečnostního aparátu se nikdy nepodařilo spolehlivě vyřešit. K tomu především v prvních měsících a letech existence hlučínského okresního velitelství přistupovaly případy nekázně. Mnozí četníci totiž nechápali specifika regionu a dopouštěli se přehmatů. Již v létě 1920 musel okresní velitel řešit případ fyzického násilí četníků proti členům německých spolků v Chuchelně.

Rázné zákroky proti excesům podřízených a jakýmkoliv projevům nekázně nutně vyvolaly negativní reakci některých podřízených. Jeden z četníků se zřejmě veliteli rozhodl pomstít neobvyklou cestou. Během

cvičných střelb na počátku 30. let nadřízený při inspekci Skrbkovy služební zbraně po skončení cvičení zjistil, že pistole má v rozporu s předpisy náboj v komoře. Okresní četnický velitel se hájil tím, že zbraň musel někdo nabít v době, kdy ji na několik minut bez dozoru odložil na střelnici. Následné vyšetřování sice pachatele neodhalilo, nicméně zapojení důstojníci se shodli, že dosud bezúhonný a schopný Skrbek by se stěžejně dopustil takové amatérské chyby. Podle závěrů šetření s pistolí nejspíše úmyslně manipuloval některý z četníků, který chtěl přísného okresního velitele dostat do problémů. Zda tomu tak skutečně bylo, nebo zda ostatní důstojníci obviněného kolegu ze solidarity kryli, už asi ne zjistíme.

Další interní vyšetřování Skrbka čekalo v předposledním roce jeho služby, v květnu 1934. Tehdy si okresní hejtman v Hlučíně stěžoval, že se četnický velitel nezúčastnil slavnostního průvodu u příležitosti znovuzvolení T. G. Masaryka prezidentem. Nepřítomnost významného představitele státní moci nebudila dobrý dojem. Skrbek se hájil tím, že byl přítomen u úvodních proslovů, ale nepřipojil se k následnému průvodu, jelikož o jeho konání nebyl předem informován

Hlídká četnického pohotovostního oddílu na hranicích u Přístě, *SOka Opava*

Četníci na výjezdu někde u Ostré Hůrky, *SOka Opava*

Hrob Čenka Skrbka v Háji ve Slezsku, foto Jiří Neminář

a potřeboval se věnovat jiným povinnostem. Kauza patrně poznamenala vztahy mezi četnickým velitelem a okresní politickou správou.

K incidentu došlo v době, kdy se Hlučínsko pozvolna začalo stávat dějištěm tajné války. Po nástupu Hitlera k moci se v regionu vyostřilo národnostní napětí. Na podzim

1933 četnictvo provedlo řadu zátahů proti představitelům německých nacionalistických stran. Objevily se zprávy o akcích německé rozvědky. Pro posílení bezpečnosti v Hlučíně v roce 1933 vznikl četnický pohotovostní oddíl, který měl zasahovat při násilných incidentech a demonstracích. V roce 1935 došlo ke zřízení četnických leteckých hlídek, jež měly střežit vzdušný prostor nad budovaným pohraničním opevněním. Jedna z hlídek byla dislokována v Dolním Benešově.

V dané situaci úřad generálního velitele četnictva začal do rozbouřených pohraničních regionů dosazovat mladší energické velitele. Po 15 letech služby na Hlučínsku tak Skrbek v 60 letech odešel v létě 1935 v hodnosti majora do zasloužené penze. Usadil se v Háji u Opavy, kde měla rodina jeho ženy statek. Jeho syn Čeněk a dcera Božena mezitím absolvovali hlučínské gymnázium a dcera začala studovat medicínu. Poklidné stáří však zasloužilému důstojníkovi

nebylo dopřáno. Na podzim 1938 se Háj, ač většinově česká obec, stal součástí zabraného pohraničí. Zda se Skrbek v letech okupace dostal do hledáčku gestapa, které postihovalo exponenty prvorepublikového bezpečnostního aparátu, dochované prameny neprozrazují. Nejtěžší životní zkouška však penzionovaného majora teprve čekala. Na sklonku války, v dubnu 1945, zemřela při náletu jeho žena. Dcera Božena, lékařka ostravské nemocnice, utrpěla vážná zranění, jimž později podlehla v lazaretu v Ratiboři. Její přítel, pozdější dlouholetý činovník Matice slezské Oldřich Hrachovec, pak za dramatických okolností v prvních dnech míru zařídil převoz ostatků zpět do Háje. Pomohly tomu i Skrbkovy konexe, četníci střežící hranice jeho jméno dobře znali.

Skrbek dále žil v Háji samotářským životem. Pamětníci na něj vzpomínají jako na zamlklého a nepříliš společenského muže. Jeho meziválečná služba na Hlučínsku brzy upadla v zapomnění. Zemřel 5. 2. 1963.

Literatura:

Ivana KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry a působení pořádkových složek na Hlučínsku ve 20. letech 20. století*. Slezský sborník 113, č. 1, 2015, s. 89–103.

Národní archiv, fond Generální velitel četnictva
Moravský zemský archiv Brno, fond Zemské četnické velitelství Brno

Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Hlučíně za školní rok 1929

Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Hlučíně za školní rok 1934

Vzpomínky Oldřicha Hrachovce, online: <https://www.fronta.cz/vzpominky-pana-hrachovce>

První krok k dějepisné laboratoři v Muzeu Hlučínska

Jiří Neminář

9 / 2019 / 1

Vyučování chemie či fyziky si snad ani nelze představit bez laboratoře. Kdo však rozhodl, že právě tyto předměty mají nezpochybnitelný nárok na výuku pomocí experimentů a jiných, při klasické edukaci nedostupných, metod? Ponechme nyní stranou otázku, do jaké míry se jednotlivým školám daří úspěšně naplňovat výuku v klasických laboratořích, a pokochejme se hypotetickou myšlenkou, že by laboratoře byly dostupné i pro jiné obory, jako je hudební výchova, literatura či dějepis. Nemám zde přítom na mysli sterilní místnosti, kde je nezbytné pohybovat se v bílých pláštích, ale princip, jež vychází z myšlenek učení pomocí osobního kontaktu s „látkou“, pomocí zážitků

a tvůrčích experimentů. Označení laboratoř zde slouží spíše jako metafora a nemusí se přitom vůbec jevit nevhodně, neboť v principu naplňuje latinský původ pojmu. Stejně jako v chemické laboratoři i zde žáci přicházejí do opravdového kontaktu s vyučovaným obsahem, mohou s ním různě pracovat a budovat tak své poznání. V humanitní sféře mohou jít ještě dál; do oblastí, které jsou v exaktních oborech na úrovni základního či středního školství stěží myslitelné. Laboratoř humanitního předmětu totiž žákovi umožňuje naplno používat jeho fantazii a invenci. Poskytuje také prostor pro situační dramatizaci, stejně jako pro různé „tvůrčí dílny“.

Předstupeň k vytvoření takové laboratoře se nyní podařilo realizovat v Muzeu Hlučínska. Pro potřeby výstavy *Přemysl Otakar II., zakladatel Hlučína a jeho dědictví*, si muzeum nechalo roku 2018 zhotovit model města, který má sloužit coby pokusný materiál, na kterém se žáci učí zásadám urbanismu a městské struktury. Ačkoliv zatím nelze hovořit o nějaké komplexní laboratoři, samotnou ideu realizovaný model dokonale naplňuje. Umožňuje aktivní práci s napodobeninami skutečných staveb, vyžaduje zapojení fantazie i logiky, ale především je sám o sobě experimentem. Neumožňuje jediné správné řešení, naopak, jak se ostatně můžeme přesvědčit u opravdových měst, se zde nabízejí prakticky libovolné variace jeho sestavení. Model slouží jako názorná pomůcka pro výuku o městech. Ačkoliv byl součástí krátkodobé výstavy, tak je i nadále celoročně využíván pro potřeby samostatného edukačního programu o středověkých městech. V duchu zásady dějepisné laboratoře by bylo zcela ideální, kdyby obdobným modelem disponovala každá škola, čímž by došlo k využití těch didaktických možností, na které v muzeu během jednoho programu z logistických důvodů nezbyvá čas. Vzhledem k finanční náročnosti pořízení takového modelu se jeví jako reálnější, aby takovým modelem-laboratoří disponovalo alespoň každé lokální muzeum.

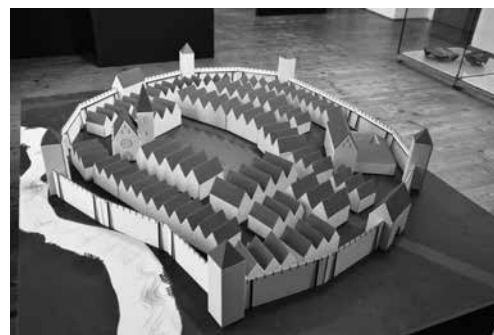
Cílem výuky o městech má být pochopení jejich struktury. Naučit se orientovat ve městě je ostatně velmi vítanou kompetencí pro běžný život. Vzhledem k principům urbanismu se pak žák může vydat do jakéhokoliv evropského města a může nabýt jistoty, že v historickém jádru se neztratí. Pokud si žáci zapamatují i okolnosti zakládání měst a jeho typické stavby, bude taková edukace maximálně efektivní. Kromě modelu je ovšem třeba pracovat s obrazovým materiálem a městskými plány. Na úvod je totiž třeba si vyjasnit, jakými prekoncepty žáci o městě disponují. Dále je nezbytné ukázat, jak města v minulosti skutečně vypadala. Principem edukace je uvést žáky do role lokátorů, kteří se dostanou před nelehký úkol založit vlastní město. Musejí se přitom vyrovnat s okolnostmi, jako je rozložení terénu nebo průběh stávajících komunikací. Poté, co vytyčí náměstí, rozloží uliční síť a obklopí město hradbami, nastěhují žáci do města jeho obyvatele. Před domy umístí vývěsní štíty řemeslníků a v diskusi si objasní, ve kterých místech bude optimální bydlení pro tu kterou vrstvu. Nejdůležitějším bodem celé edukace je ovšem závěrečná evaluace, kdy žáci s pedagogem proberou postup výstavby, zamyslí se, jak by město v reálu mohlo fungovat a sdělí si navzájem případné nedostatky, pochybení,

stejně jako správné úsudky. Zároveň se děti seznámí s typickými městskými stavbami, jako je kostel, klášter, brána nebo radnice. Dozví se, do jakých míst byly tyto stavby obvykle situovány, a naučí se využívat těchto znalostí v dnešní době, kdy již města razantně změnila svou tvář.

Model města vyrobila opavská firma Optys z kartonu a překližky. To modelu zaručuje bezkonkurenční lehkost a zároveň odolnost. Jakkoliv se může zdát, že kartonové překližky budou náchylné k poškození, není tomu tak. Daleko spíše se jejich bílé stěny zašpiní stovkami doteků, než aby došlo k jejich mechanickému poškození. Model je zároveň velmi skladný. Díky komponentnímu tvaru domků se celý model s přehledem vleze do kartonové krabice, jejíž váha nepřesáhne jeden kilogram. Díky gravírování jsou nejvýznamnější stavby doplněny liniemi oken a portálů.

Kostel s klášterem tedy působí iluzí opravdových gotických staveb. V závislosti na finančních možnostech může být jakákoliv stavba opatřena nejjemnějšími architektonickými detaily. Edukační potenciál lze tudíž tímto směrem ještě podstatně prohloubit. Jelikož spolupráci s firmou Optys na vývoji modelu byla nadstandardní, lze si představit, že by model města mohl být v budoucnu výrazně rozšířen a rozpracován.

Edukační model středověkého města naplňuje snad všechny pedagogické zásady. Doslovně umožňuje realizovat školu hrou. Požaduje konstruktivní budování znalostí, nutí děti k promyšlení záměru i ke kolektivní spolupráci. Zároveň předpokládá užití dětské fantazie a schopnost vcítit se do role. Jeho maximální využití je bohužel limitováno vysokým počtem dětí ve třídách. Názorně se zde projevuje, že standard 30 žáků ve třídě je nebezpečným anachronismem, který by měl být co nejrychleji odstraněn. Závěrem tedy nezbyvá než vyslovit přání, že po realizaci modelu středověkého města budou následovat další kroky pro vybudování plnohodnotné „muzejní laboratoře.“

Model města se skládá ze dvou typů domů, které jsou členěny do bloků po pěti a po třech budovách. Dále je k dispozici městské opevnění s pěti věžemi a dvěma branami. Nechybí klášter mendikantského řádu a farní kostel; *foto autor*

Sakrální stavby byly zpracovány do nejjemnějších detailů. Vyrobit operáky nebylo lehké, ale výsledný efekt je zdařilý; *foto autor*

Proměny – Kobeřická Jednota

9 / 2019 / 1

V roce 1989 zahájilo spotřební družstvo Jednota Opava stavbu nového nákupního střediska v centru Kobeřic. Ambiciózní projekt ovšem narušila změna režimu a následná ekonomická transformace. Změnily se priority družstva, stejně jako tržní zákonitosti a majetkoprávní vztahy. Velkolepě pojatý objekt se tudíž začal jevit jako nerentabilní a nadměrně komplikovaný. Roku 1991 došlo k přerušení stavebních prací a budova začala chátrat. Jen díky iniciativě obce, která provedla nezbytné stavební úpravy, nepodlehla celý objekt zkáze. Kobeřice dlouho hledaly využití rozestavěného skeletu, až bylo nakonec po dvou uspořádaných referendech rozhodnuto adaptovat budovu na obecní úřad. Po téměř třiceti letech od zahájení stavby tak došlo v závěru roku 2018 ke zdárnému dokončení stavebních prací.

Mezinárodní konference *Ve dvou uniformách*

František Švábenický

9 / 2019 / 1

Dne 18. května 2019 se v prostorech Kulturního domu v Hlučíně uskutečnila mezinárodní konference s názvem *Ve dvou uniformách*. Nuceně mobilizovaní do wehrmachtu a jejich účast v odboji. Okolnosti, souvislosti, marginalizace. Konferenci uspořádaly Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Muzeum Hlučínska za podpory města Hlučína. Organizačně byla konference dobře zvládnuta, a to i v praktických ohledech – registrace účastníků, parkování, zajištění simultánního překladu. V Hlučíně se setkali odborníci z několika evropských zemí. Jednotlivé, přibližně 30 minut dlouhé konferenční příspěvky organizátoři rozdělili do tří samostatných bloků, které byly protkány dostatkem přestávek a prostorem pro průběžnou neformální diskuzi.

První blok (Polní šedí i battle-dress. Nucená mobilizace do wehrmachtu. Kolaborace, rezistence, odboj) rámoval konferenční problematiku obecně nebo se pohyboval převážně v širších – mezinárodních celcích. Zdenko Maršálek metodicky uchopil své téma v rámci kolektivní paměti, konstrukce sociální paměti a geneze národních narativů. Milan Sovilj pojednal o srovnání odvodů v jednotlivých evropských zemích a jejich proměně s vývojem válečných událostí. Sebastian Rosenbaum shrnul problematiku Poláků sloužících wehrmachtu, kteří, třebaže jsou obecně vnímáni jako celek, tvořili značně heterogenní skupinu. První blok uzavřel Frédéric Stroh /Odboj francouzských vojáků wehrmachtu a německá represivní opatření/, který se zaměřil na konskripce, odvodů a rezistenci vůči verbování mužů do německých ozbrojených sil v národnostně smíšeném Alsasku-Lotrinsku.

Druhý blok (Česká, slezská, hlučínská perspektiva) v souladu se svým názvem rozvinul téma na užším prostoru a mohl si proto dovolit řadu příkladů na regionální či osobní úrovni. Vladimír Pilát představil problém, který je z historického hlediska třeba považovat teprve za otevřený (Přijímání důstojníků sudetoněmeckého původu do německého vojska). Řadu směrnic a postupů pak závěrem ilustroval na konkrétním příkladu „Ritterkreuzträgera“ Josefa Elbla (1893–1943). Druhý příspěvek Zdenko Maršálka navázal na jeho téma z prvního bloku a úžeji se zaměřil na tabuizovanou problematiku německých zběhů a zajatců, kteří následně rozhojnili řady spojeneckých vojsk a bojovali proti nacismu. Srovnání dat přitom ukázalo, že jak na západní, tak na východní frontě tvořili tito lidé podstatně větší část sil, než se předpokládalo – resp. než jak to poválečný dějinný narativ připouštěl.

Jiří Neminář přednesl příspěvek Obyvatelé Hlučínska a jejich služba v československé zahraniční armádě. Téma bylo uchopeno velmi konkrétně až na úrovni

Foto: Kamil Bančík

dílčích pramenů se závěrečným příkladem osudu Herberta Sniehotty. Do druhého bloku byl zařazen také příspěvek Marie Fritsche (Soldaten, die flüchten. Deserteure und Überläufer aus der Deutschen Wehrmacht), která se do konference přihlásila dodatečně a nebyla proto uvedena v tištěném programu. Tematicky odlišný byl příspěvek Johany Musálkové, která zpracovala otázku (národní) identity, resp. vztah komunikativní a kulturní paměti. Počáteční exkurz do historických hranic Slezska pak postupně ústil v otázku, čím je pro současnou společnost slezská identita dnes. Publikované informace pak shrnuly mj. statistiku provedenou roku 2011, kdy se ke slezství hlásilo 809 000 osob žijících na dnešním území Polska a 12 000 osob žijících v České republice.

Poslední přednáškový blok nesl podtitul Odsouzení k zapomenutí. Poválečná situace na příkladu Slovinska, který náležel slovinským historikům Damijanu Guštini a Monice Kokalj Kočevar, kteří se zaměřili na komplikovanou problematiku Slovinců odvedených k německé branné moci a zejména na jejich existenční problémy v poválečné Jugoslávii, proslulé národněosvobozeneckým hnutím.

Jednotlivé konferenční bloky měly v závěru diskuzní prostor a lze ocenit, že kladené otázky neměly jen formální charakter, ale směřovaly k věci (přezkušování spolehlivosti vojáků, kteří přeběhli z německé branné moci ke spojeneckým silám, služba příslušníků německých ozbrojených sil v ČSLA, aktuální vztah školství ke slezské identitě, dotaz na agendu nezvěstných aj.).

Problematika Hlučínska je v rámci českých dějin v mnoha ohledech specifická. Nedávná konference nejenže postavila Hlučínsko do mezinárodního kontextu s územními celky, které si prošly podobnou historickou zkušeností, ale otevřela téma, jemuž se badatelé a historici věnují okrajově a často z osobních důvodů.

Zprávy z činnosti muzea a Společnosti přátel Muzea Hlučínska

9 / 2019 / 1

Přednáška Pražáci před rokem 1920 proběhla v nově otevřeném kulturním centru v Píšti.

Velkou oblibu si na Muzejní noci získala ukázka sokolníků.

Nasvětlenou výstavu Vládcí noci při návštěvě neuvidíte.

Cyklus přednášek *O Hlučínsku s odstupem*, zahájený na podzim roku 2018, úspěšně pokračoval také v následujícím roce. Proběhly přednášky Zdeňka Kravara v Píšti a v Hněvošicích, přičemž v obou případech přesáhl počet účastníků hranici sta osob. V Hlučíně pak začalo muzeum pořádat pravidelné besedy s básnířkou a spisovatelkou Janou Schlossarkovou. Průběžně vzkvétala mezioborová spolupráce muzea s partnerskými institucemi. Začátkem dubna se tak podařilo ve spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů uspořádat historickou dílnu s názvem „Velké dějiny v malém prostoru?“. Workshopu se zúčastnili kromě pedagogů z Hlučínska a z nedaleké Ostravy, také studenti a muzejní pracovníci. Obsah byl zaměřen na způsoby výuky regionálních dějin a na didaktické využití muzejní expozice i samotného městského prostředí.

Účastníci se tak mimo jiné dozvěděli, jakými způsoby využít městský prostor pro obohacení výuky.

V půlce května pak Muzeum Hlučínska v součinnosti s Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd zorganizovalo mezinárodní konferenci. Tématem byla služba obyvatel několika evropských regionů v německém wehrmachtu a pak v zahraničních armádách. Bylo více než symbolické, že konferenci hostil právě Hlučín, který má s touto problematikou vlastní historickou zkušenost. Vysoký zájem z řad veřejnosti jen potvrdil správnost volby a mile překvapil zahraniční hosty. Dohromady se v Hlučíně setkala devět přednášejících. Kromě domácích dorazili také hosté ze slovinské Lublaně, polských Katovic, francouzského Štrasburku, ale i z britského Oxfordu.

V závěru května proběhla Muzejní noc, která byla současně vernisáží výstavy *Vládcí noci*, dosud nejnáročnějšího výstavního projektu. Muzeum se totiž proměnilo v noční les, který si návštěvník prochází s pomocí baterky. Zcela jedinečná je nejen samotná instalace, ale i skutečnost, že dermoplastické preparáty nočních živočichů zapůjčilo dohromady osm institucí. Zjednodušeně se dá konstatovat, že do Hlučína se sjela zvířata z celého Slezska a půlky Moravy. Souběžně s přípravou „*Vládců noci*“ se podařilo vybudovat malou expozici v hlučínském kostele sv. Jana Křtitele. Muzeum Hlučínska dlouhodobě zapůjčilo právě deinstalované vitríny, aby se v nich mohly vystavit liturgické předměty doposud uschované na faře. Hlučín se tak symbolicky zařadil po bok velkých katedrál západní Evropy, které vystavují svůj „chrámový poklad“.

Malé Hoštice

Marek Skupien

9 / 2019 / 1

Rozloha: 15,68 km²
Průměrná nadmořská
výška: 213 m
Počet obyvatel: 2128
(2018)

Malé Hoštice (1269 in minori Hosschiz, 1561 Malé Hoščice, 1771 Malý Hossyctze, 1830 Malé Hoschice; německy Klein Hoschütz) leží asi 3 km východně od Opavy, jejíž jsou místní částí, a to při silnici směřující ze slezské metropole do Hlučína.

Stopy lidské činnosti na katastru obce již z pravěku dokládá nález žárového pohřebiště tzv. lidu popelnicových polí. Další objevy archeologů pak pocházejí ze středověku a jsou kladeny do 10. a 12.–13. století.

Ves vznikla možná zásluhou cisterciáckého kláštera na Velehradě, snad na pozemcích Velkých Hoštic,

jejichž část po roce 1228 konventu daroval olomoucký arcijáhen Radoslav. Velehradský opat Arkleb (doložen roku 1257) prodal klášterní zboží ve Velkých a Malých Hošticích opavskému měšťanu Heřmanu Lohenovi. Následně se konvent dožadoval navrácení majetku. Spor byl vyřešen v roce 1269. Lohen podržel majetek ve Velkých Hošticích a klášteru musel vydat v Malých Hošticích 1 lán, mlýn, zahradu a jiné důchody. Vlastnické poměry ve vsi byly velmi komplikované. Vedle cisterciáků a opavských měšťanů registrujeme v osadě majetky opavských klarisek, opavské johanitské

komendy, pozemky a poddané zde drželi i opavští vévodové. Pod různými vrchnostmi drželi své statky i někteří zemané. Za husitských válek byla ves zřejmě vyplněna. V roce 1430 vystavili velehradští šedí mniši fojtům v Malých Hošticích, Bartoškovi a Petrovi, nové privilegium na držbu rychty se čtyřmi lány a krčmou. Velehradskou část získali v roce 1467 do zástavy nejprve Birkové z Násile a po nich někdy před rokem 1518 Tvorkovští z Kravaň. Na počátku 17. století (1609) pracovalo v Malých Hošticích 6 zahradníků pro johanity, 3 sedláci pro Pertolta Tvorkovského z Kravaň na Raduni, 2 sedláci pro Fridricha Jensdorfa a 1 zahradník pro klarisky. Díl Tvorkovských získali roku 1631 Kalkreiterové. Usuzuje se, že Tvorkovští vybudovali v Malých Hošticích malý renesanční zámek. Ve 20. letech 19. století jej Judita z Gellhornu přebudovala v klasicistním stylu. Za Maxe Brauneho splynul objekt zámku s hospodářskými budovami statku. Roku 1640 byl parcelován lichtenštejnský dvůr a z části vsi tak vznikla tzv. knížecí obec. Krátce poté (1647) byly Malé Hoštice vypáleny. Roku 1742 se staly součástí Pruska (k Československu pak byly připojeny roku 1920, v letech 1938–1945 náležely Německu). Obec byla stále rozčleněna na několik dílů. Koncem 80. let 18. století se díl A dostal po Kalkreiterech pánům z Gellhornu. Díl C, který náležel opavským klariskám a který po zrušení kláštera koupil od pruského krále v roce 1783 Adam svobodný pán Gruttschreiber, nabyt roku 1801 Karel Ferdinand Aulich, roku 1803 Antonín a Alžběta Kremserovi, roku 1809 obec Malé Hoštice (kup byl zrušen), roku 1811 opět Kremserovi, roku 1815 Jan Buček, roku 1816 Jan Guhder z Bohumína – ten rozprodal část pozemků mezi poddané a část prodal Juditě z Gellhornu, majitelce dílu A. Roku 1830 vlastnil díl C hrabě Morzin. Po Juditině smrti (1847) dědil díly A a C Fridrich Vilém Gellhorn. Od roku 1880 se stal majitelem těchto dílů Max Braune a od roku 1909 Max Rittner. Díl D tvořila stále až do roku 1850 tzv. knížecí obec, díl B patřil opavské johanitské komendě. Škola je doložena k roku 1736, později děti chodily do školy ve Velkých Hošticích. O sto let později (1836) se realizovala výstavba jednotřídní školní budovy. Ta ale vyhořela (1861), nicméně na stejném místě zakrátko (1862) vyrostla nová dvojtřídní škola (od roku 1894 trojtřídní). Koncem první dekády 20. století (1910) došlo k rozšíření školy přístavbou. Malé Hoštice byly středně velkou obcí s českou většinou. Po připojení k Československu měla obec v roce 1921 rozlohu 591 ha, 137 domů, 2 hostince, 3 obchody, parní cihelnu F. Kašného a 2 hospodářské budovy – Gellhorn a Komendu, žilo zde 1056 obyvatel. Za pozemkové reformy ve 20. letech 20. století bylo

propuštěno komendě po záboru 40 ha a 86,5 ha bylo rozděleno mezi 120 nabyvatelů. Po rozdělení Slezska došlo v 80. letech 18. století k vyčlenění vsi z opavské farnosti U Panny Marie a k jejímu začlenění do okrsku kostela ve Velkých Hošticích. K velkohoštické farnosti náleží osada dodnes. V meziválečném období tu vyvíjel činnost český hospodářský spolek, řemeslnický spolek, podpůrný spolek vojenských veteránů, místní skupina válečných poškozenců, spořitelni a záloženský spolek, odbor Matice opavské (od roku 1926), lidová jednota, sportovní klub Slavia, dále německý rolnický spolek a německý řemeslnický spolek. V roce 1924 došlo ke zřízení českého hasičského sboru, v roce 1931 pak německého sboru dobrovolných hasičů. Obec byla osvobozena 22. 4. 1945.

Nově objeveným pečetím Malých Hoštic věnoval relativně nedávno pozornost na stránkách časopisu Hlučínsko (srov. Hlučínsko 2, 2012, č. 2) ředitel Zemského archivu v Opavě dr. Karel Müller. Znak a praporek byly obci uděleny 14. 3. 2002.

U domu čp. 165 na Slezské ulici se dochovala v kapli s vročením 1656 socha sv. Jana Nepomuckého z 18. století, pseudogotickou kapli Narození Panny Marie vystavěli v roce 1888. V okolí Malých Hoštic se nacházejí zbytky opevnění z první republiky.

Osadou Malých Hoštic se staly Pusté Jakartice, připomínané poprvé v písemných pramenech ve 13. století (1270).

Výběr z literatury:

Kolektiv autorů, *Pozdrav z Hlučínska*, Opava 1995, s. 137–140.
Vincenc PRASEK, *Historická topografie země Opavské*, Opava 1889, 229–234.

Augustin WELTZEL, *Besiedlungen des nördlich der Oppa gelegenen Landes II.*, Leobschütz 1891, s. 168.

Muzeum Hlučína – www.muzem-hlucinska.cz
Společnost přátel Muzea Hlučína – www.spmh.cz
facebook.com/muzeumhlucinska